

VAKIF HAFTASI AÇILIŞI VE ULUSLARARASI
KUDÜS VAKIFLARI FORUMU

حفل الافتتاح لاسبوع الوقف و الملتقى الدولي لأوقاف القدس

OPENING CEREMONY OF WAQF WEEK AND
INTERNATIONAL FORUM ON AL-QUDS WAQFS

 VakıfBank

المعهد الدولي لأوقاف المسلمين
International Institute of Islamic Waqf

VAKIF
MEDENİYETİ KUDÜS
2017

 VAKIF KATILIM

**ULUSLARARASI KUDÜS VAKIFLARI FORUMU:
Kudüs Şehri ve Çevresinin Ekonomik Kalkınmasında
Vakıfların Rolü**

8-9 Mayıs 2017

Haliç Kongre Merkezi, İstanbul

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı
Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın Himayelerinde**

**VAKIF HAFTASI VE ULUSLARARASI
KUDÜS VAKIFLARI FORUMU AÇILIŞ TÖRENİ**

8 Mayıs 2017 Pazartesi

13.00 – 14.30

Kur'an Tilâveti

Osama Khamaysa

Sinevizyon Gösterimi

Uluslararası İslami Vakıf Enstitüsü Kurucusu

Sayın Dr. Sami Mohammad Hasan Alsalahat

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürü

Sayın Dr. Adnan Ertem

Türkiye Cumhuriyeti Başbakan Yardımcısı

Sayın Veysi Kaynak

İslam İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreteri

Sayın Dr. Yousef bin Ahmad Al-Othaimen

(Tensip Buyurdukları Takdirde)

Filistin Devleti Başbakanı

Sayın Dr. Rami el-Hamdallah *(Tensip Buyurdukları Takdirde)*

Ürdün Haşimi Krallığı
Majesteleri Kral II. Abdullah bin el-Hüseyin
(Tensip Buyurdukları Takdirde)

Fas Krallığı
Majesteleri Kral Muhammed el-Sadis bin el-Hasan
(Tensip Buyurdukları Takdirde)

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı
Sayın Recep Tayyip Erdoğan

Hediye Takdimi

14.30 – 15.00

Sayın Recep Tayyip Erdoğan Tarafından Sergi Açılışı

ULUSLARARASI KUDÜS VAKIFLARI FORUMU:
Kudüs Şehri ve Çevresinin Ekonomik Kalkınmasında
Vakıfların Rolü

8 MAYIS 2017 PAZARTESİ

8.30 – 9.00

Katılımcıların Kaydı

9.00 – 10.00

Birinci Oturum: Çalıştay “Kudüs’te Vakıf
Mallarının Geliştirilmesi”
Oturum Başkanı – **Dr. Halit Eren, IRCICA Genel Direktörü**

Ahmed Abdullah Srouf Al Sabban
Dr. Abdul Halim Zeidan Nasser
Dr. Sami Tiseer Mostafa Salman
Dr. Mohamad Hisham Dafterdar

Tartışma

10.00 – 10.15

Ara

10.15 – 11.15

İkinci Oturum: Tarihi Perspektiften Kudüs Vakıfları
Oturum Başkanı – **Dr. Hayel Abedel Hafeed Yousef Dahoud,**
Ürdün Haşimi Krallığı Vakıflar Eski Bakanı

Osmanlı Döneminden Bugüne Kadar Kudüs Vakıflarının
Geliştirilmesinde Türklerin Rolü

Prof. Dr. Zekeriya Kurşun

Uluslararası Hukuk Bağlamında Kudüs Vakıfları

Yrd. Doç. Dr. Hasan Hüseyin Güneş

Arşivin Gücü: Kudüs Vakıflarının Geleceğinin Teminatı

Dr. Şerife Eroğlu Memiş

Kudüs'te Hristiyan Vakıfları ve Malları

Dr. Audeh Butros Audeh Quawas

Tartışma

15.00 – 16.30

Üçüncü Oturum: Kudüs ve Çevresinin Desteklenmesinde Filistin
ve Ürdün'ün Rolü

Oturum Başkanı – **Dr. Abdulmohsen A. H. Alkharafi, Kuveyt**
Vakıflar İdaresi Eski Genel Sekreteri

Filistin Devletinin Kudüs ve Çevresiyle İlgili Hizmetleri

Yousef Ade'eis Shaikh

Filistin Devletinin Kudüs ve Çevresiyle İlgili Hizmetleri
Adnan Ghaleb Jawad Husaini

Ürdün Kralı Majesteleri Kral Abdullah'ın Kudüs'teki Müslüman ve
Hristiyan Vakıf Malları Üzerindeki Himayesi
Moh'd Azzam Abdel Hafiz Ibrahim Alkhatib

Haşimi Ürdün Krallığı'nın Kudüs'teki Kutsal Mekanlar Üzerindeki
Vesayeti ve İsrail'in Kudüs Vakıflarına Yaptığı İhlaller
Dr. Wasfi Mohammad Abdelrahman Kailani

9 MAYIS 2017 SALI

9.00 – 10.30

Dördüncü Oturum: Dünyada Kudüs Vakıflarıyla İlgili
Tecrübeler-I
Oturum Başkanı – **Adil Mohamed A. Alsharif, İslam Kalkınma
Bankası Dünya Vakıf Kuruluşu İcra Direktörü**

Dünya'da Kudüs İçin Vakıf Nasıl Kurulur?
Halled Azbarga

Kudüs'te Vakıf Gerçeği
Dr. Akrama Said Abdalla Sabri

Kudüs Vakıflarının Desteklenmesinde Kuveyt'in Çabaları
Dr. Abdulmohsen A. H. Alkharafi

Sudan'da Kudüs Vakfının Geliştirilmesi
Mohamed Osman Mohamed Saeid

Cezayir Cumhuriyeti'nde Kudüs Vakfı
Garn Mohamed Islam

Fas Krallığı'nda Kudüs Vakfı Gerçeği
Abdelkebir Alaoui M'Daghri

Tartışma

10.30 – 10.45

Ara

10.45 – 12.15

Beşinci Oturum: Dünyada Kudüs Vakıflarıyla İlgili Tecrübeler - II
Oturum Başkanı – **Dr. Adnan Ertem, Vakıflar Genel Müdürü**

Kudüs Şehri'nin Desteklenmesinde Avrupalı Müslümanların Rolü
Dr. Adel Abdul-Qadir Mohamed Sabir

Avrupa'da Kudüs Vakıfları, İsveç Örneği
Khalid Al Yousef

Malezya İnsani Yardım Kuruluşu (MyCARE) Tarafından
Beytülmakdis'e Yönelik Yapılan İnsani Yardımlar
Assoc. Prof. Dr. Hafidzi bin Mohd Noor

Vakıf Projeleri ile Güney Afrika'da Kudüs'ün Desteklenmesi –
Filistin Müzesi ve İnsan Hakları Merkezi Deneyimi
Mikaeel Yasser Collier

Hindistan'da Kudüs Vakıfları Çalışmaları
Dr. Sahibe Alam

Mescid-i Aksa / Al-Haram Al-Sharif'teki Haşimi Restorasyonunun
Aşamaları
Abdullah Ali Hasan Al-Abbadi

Tartışma

12.15 – 13.30

Öğle Yemeği

13.30 – 14.15

Altıncı Oturum: Türkiye’de STK’ların Kudüs Tecrübeleri
Oturum Başkanı – **Dr. Fahmy Howidy, Al-Ahram Gazetesi**
Genel Yayın Müdür Yardımcısı

Ümmet Vakfı
İsmail Tezel

İsra Vakfı: Beytülmakdis’e Yönelik Akademik Çalışmalar İçin
Kurulan İlk Vakıf
Dr. Khalid El Awaisi

Mirasımız Derneği: Kudüs ve Çevresindeki İslami Eserlerin
Restorasyonu
Muhammet Demirci

Tartışma

14.15 – 14.30

Ara

14.30 – 15.15

Yedinci Oturum: Ekonomik Güçlendirme Yoluyla Kudüs’ün
Desteklenmesi
Oturum Başkanı – **Dr. Wasfi Mohammad Abdelrahman Kailani,**
Mescid-i Aksa Restorasyonu Haşimi Fonu Müdürü

Kudüs’te Vakıf Kurumlarının Mali Sürdürülebilirliği
El-Mansour Feten

Filistin’in Kalkınmasında Vakıf Projeleri
Anasse El Hasnaoui

Kudüs Eğitim Sektörünün Desteklenmesinde İslami Vakıfların
Rolü
Abla Saed Muhtadi

Tartışma

15.15 – 15.30

Ara

15.30 – 16.30

Sekizinci Oturum: Başarılı Girişimler ve Projeler Aracılığıyla Dünya Üzerindeki Kudüs Vakıflarının Geliştirilmesi Üzerine Çalıştay

Oturum Başkanı - **Dr. Sami Mohammad Hasan Alsalahat,**
Uluslararası İslami Vakıf Enstitüsü Kurucusu

- Arap ve Müslüman Dünyasında Kudüs Bağışları ve Vakıf Kuruluşları Arasında İşbirliği ve Koordinasyonun Sağlanması Yöntemleri
- Arap ve Müslüman Dünyasında Kudüs Vakıflarına Tahsis Edilen Fonların Etkinleştirilmesi
- Arap ve Müslüman Dünyasında Kudüs Vakfı Projelerine Yatırım Yapılması
- Kudüs İçin Hisse Senedi, Yatırım Araçları ve Vakıf Fonları Yaratma Yolları

16.30 – 17.00

Ara

17.00 – 17.30

Kapanış Oturumu

Dr. Adnan Ertem, Vakıflar Genel Müdürü

Uluslararası Kudüs Vakıfları Forumu Tavsiye ve Sonuç Bildirgesinin Okunması

ULUSLARARASI KUDÜS VAKIFLARI FORUMU: Kudüs Şehri ve Çevresinin Ekonomik Kalkınmasında Vakıfların Rolü

8 MAYIS 2017 PAZARTESİ

8.30 – 9.00

Katılımcıların Kaydı

9.00 – 10.00

Birinci Oturum: Çalıştay “Kudüs’te Vakıf Mallarının Geliştirilmesi”
Oturum Başkanı – **Dr. Halit Eren, IRCICA Genel Direktörü**

Ahmed Abdullah Srour Al Sabban

Eski Bakan Yardımcısı

İslami İşler ve Vakıflar Bakanlığı

Suudi Arabistan Krallığı

Kudüs sevgisini insanların kalplerinde ve zihinlerine pekiştirecek evrensel vakıflar; yöntemler ve sonuçlar

İnsanların vakıf kurma istekleri, kurulacak vakıfların ne için çalışacaklarını bilmelerine ve vakıfların toplum, insanlık, insanlardan ihtiyaç sahibi kesim için gerçekleştirilecek faydaları bilmelerine bağlıdır. Tüm bunlara bağlı olarak bağış yapmak isteyen kimsele-
rin ve vakfa üye olma sayısı gözle görülür bir şekilde artmaktadır. Bu bağlamda bu çalışma dosyası; işgal altındaki Mescid-i Aksa ve Kudüs’teki yaşlı, genç ve çocuk bütün nesli bilinçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu durum karşısında Müslümanların hatta bütün insanların yapması gereken şey, Kudüs halkının topraklarının ve mülkiyetinin korunmasına, Kudüs halkının bu topraklarda kalmasına, fahiş fiyatlarda dayatılan vergiler ve bölgedeki hizmeti engelleyerek tedrici bir şekilde göçe zorlanmalarının önüne geçilmesine, Kudüs halkının kendi evlerinde kalmalarına, Kudüs halkının topraklarını muhafaza etmeye ve binalarını yeniden inşa etmeye yardım edecek her türlü çalışmaya katkıda bulunmaları gerekmektedir.

Allah’ın izniyle bu çalışma dosyasında konuyu kapsamlı bir şekilde ele alarak Mescid-i Aksa, Kudüs ve Kudüs civarının sevgisinin yerleşmesini sağlayacak en önemli noktaları ortaya koymaya çalışacağız.

Bu noktaların en önemlileri:

1. Din ve Tarih Konusu:

Bu hedeflerin gerçekleşmesine fazilet sahibi alimler, imamlar, hâtipler, Kur'an-ı Kerim öğretmenleri, tebliğciler, vaizler ve uzman tarihçiler katkıda bulunacaklardır.

2. Eğitim Konusu:

Bu hedeflerin gerçekleşmesinde okullar, öğretmenler ve farklı eğitim dönemlerindeki öğrenciler sınıftaki müfredatları aracılığıyla katkıda bulunacaklar. Aynı şekilde, farklı akademik kariyerlerdeki üniversitelerdeki ve fakültelerdeki öğretim görevlileri ve üniversitelerde farklı seviyelerde eğitim gören kız ve erkek öğrenciler müfredatları, inceleme ve araştırmaları ile katkı sağlayacaklardır.

3. Medya Konusu

Kudüs sevgisinin yerleştirilmesine ve Kudüs konusunda halkın bilinçlendirilmesine; basın mensupları, yazarlar, edebiyatçılar, uzmanlar, sanatkârlar farklı alanlardaki görsel, işitsel yazılı basın ve interaktif basın organları aracılığıyla ve Müslümanların ve diğer milletlerin kadın, erkek, genç, yaşlı, okuma yazma bilen bilmeyen, farklı dillerde, mesleklerde, ırklarda vd. herkesin kullandığı yeni medya araçları ve sosyal iletişim araçları ile katkıda bulunacaklardır.

4. Eğlence sektörü

Bu kapsamda toplumun bütün kesimlerine hitap eden eğlence araçları, edevatları ve programları aracılığıyla çeşitli şekillerde, hallerde ve renklerde Kudüs sevgisinin insanların kalplerine kazınmasında ve yerleşmesi konusunda katkı sağlanacaktır. Bununla birlikte Kudüs halkının ve Filistin'inin her bir köşesinin; eğitim, çevre, sağlık, su, binaların yeniden inşa ve restore edilmesi ve hayati gereksinimlerinin karşılanması gibi halkın karşılaştığı problemlere çözümler bulmaya katkı sağlanacaktır. Aynı zamanda Kudüs'ün korunması için sürdürülebilir çözümler bulmaya teşvik etme konusunda ve dünyanın farklı ülkelerinde Kudüs'ün söz konusu sorunlarına ve problemlerine önem verecek vakıflar oluşturmaya katkı sağlayacaktır.

Kudüs sevgisinin kalplerde kazınma programının en önemli sonuçları; söz konusu bu mihverlerin sürdürülebilir bir şekilde uygulayan vakıfların kurulması ve vakfın mekanizmalarını istişareler, çalıştaylar ve araştırmalarla çağın yeniliklerine uygun bir şekilde geliştirmektir.

Dr. Abdul Halim Zeidan Nasser

Başkan

GDP Enstitüsü

Lübnan Cumhuriyeti

Bu bildiri araştırmanın hazırlanma yöntemiyle başlamakta ve daha sonra stratejik bağlamda Kudüs sorunu ve onun sorunlarının karşılanması ile ilgilenmektedir.

Bildiri ardından azınlıklarla karşılaştırıldığında Kudüslülerin üstün yetenekleri, meydan okuyuşları ve görevleri hakkında açıklamalar yapmaktadır.

Bildiri ayrıca sadece yaşam koşulları ile değil Kudüs sorununun stratejik boyutuna ilişkin hususların özümsemesini sağlamak için sürdürülebilirlik konusu, şeriatın amaçlarının ve esnekliğin gerçekleştirilmesi dahil vakıflarla da ilgilenmektedir.

Son olarak, bildiri Vakıf bilincini ve onun uygulamalarını etkinleştirmek için bazı yollar bulmaya çalışmakta ve daha sonra da sonuç ve önerilerde bulunmaktadır.

Dr. Sami Tiseer Mostafa Salman

Başkan

Uluslararası İslami Vakıf Enstitüsü

Malezya Devleti

“Kudüs vakıflarını geliştirme konusunda modern fikirler ve sonuçlar/ürünler”

- Sürdürülebilirlik özelliği ve onun vakıfla bağlantısı
- Vakıf, yatırım ve gelişme
- Yöntemler ve moratoryum oluşturmanın yöntemleri
- Zorluklar ve Vakıfda yatırım alanları
- Modern yatırım araçları
- Yeni yatırımlar nasıl yapılacaktır
- Gelir sağlama ve bağışların sürdürülmesi için uluslar arası, bölgesel ve yerel deneyimler
- Sürdürülebilir gelişmenin önemli özellikleri

Dr. Mohamad Hisham Dafterdar

Başkan

Evkaf Avustralya

Bahreyn Krallığı

Kudüs-ü Şerif'teki İslami Vakıfların Kalkındırılması ve Geliştirilmesi

Kudüs-ü Şerif'teki vakıflar konusu, Kudüs'ün tarihi, kültürel ve dini yapısı nedeniyle dünyanın dört bir yanından hacılar ve turistler çekmesi nedeniyle çok büyük bir öneme ve hassasiyete sahiptir. Farklı araştırmalar ve raporlar İsraililerin yapmış oldukları saldırıların vakıflar ve kutsallar tarihinde eşine benzerine rastlanmadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla genelde Filistin özelde Kudüs birçok sıkıntılarla, kısıtlamalarla, engellemelerle, işgallere, özelliklerinin yok edilmesine ve dini veçhesinin değiştirilmesiyle karşı karşıya kalmıştır. Buna ilaveten Yahudi işgalciler ve güçler tarafından vakıfların ve kutsalların bulunduğu yakın noktalara kısıtlamalar getirilmiş ve buralara girişler ve çıkışlar engellenmiştir.

İslami vakıflardan geriye kalanları muhafaza etmek, yeniden ayağa kaldırmak ve işgal öncesi vakıf kurumlarına yeniden dönüştürmek için ciddi ve sürekli bir şekilde kolektif çalışma gerektirmektedir. Genelde Filistin'deki İslami vakıflar özelde Kudüs şehrinde bulunan dini ve mukaddes vakıflar sadece Filistinlilerin sorunu değildir bilakis bütün Müslümanların bir problemidir.

Bu çalışma dosyası; vakıfların geriye kalanlarının muhafaza edilmesi, restore edileceklerin restore edilmesi, kurtarılabileceklerin kurtarılması ve Filistin sınırları dahilindekilerin yeniden inşası için uygulanabilecek çeşitli stratejiler ve etkinlikler önermektedir. Bu stratejiler, gelişme ve istikrar konusunda beklenen sonuçları vermesi ve beklenen tesiri göstermesi için resmi ve sivil olarak iş birliği gerektirmektedir.

Çalışma planı, binaların yeniden inşa edilmesi, restore, koruma, finans sağlama, bütçe oluşturma, mali kaynaklar sağlama ve bütün programların uygulamaya geçirilmesi için bir dizi dosyadan ve destekleyici bir atmosfer yaratmak, kaynakları seferber etmek, kapasiteler kullanmak ve kalkınma planları geliştirmek başta olmak üzere işlevsel bir grup planlardan oluşmaktadır.

Tartışma

10.00 – 10.15

Ara

10.15 – 11.15

İkinci Oturum: Tarihi Perspektiften Kudüs Vakıfları
Oturum Başkanı – **Dr. Hayel Abedel Hafeed Yousef Dahoud, Ürdün Haşimi Krallığı Vakıflar Eski Bakanı**

Osmanlı Döneminden Bugüne Kadar Kudüs Vakıflarının Geliştirilmesinde Türklerin Rolü

Prof. Dr. Zekeriya Kurşun

Prof. Dr.

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Türkiye Cumhuriyeti

Vakıf geleneği İslami bir gelenek olmakla birlikte Osmanlılar tarafından daha da geliştirilmiş ve en verimli düzeye ulaştırılmıştır. Vakıflar kuruluş amaçlarına göre çeşitlilik arzeder. Ancak en büyük vakıflar genellikle İslamın üç kutsal kenti için kurulmuşlardır. Mekke Medine ve Kudüs vakıfları. Kurulan vakıflar kalıcı ve uzun süreli olması için güçlü gelir kaynakları ile desteklenmiştir. Kudüs örneğindeki bu vakıflar bir taraftan oradaki kutsal mekanların bakım ve onarımına, ziyaretçilerin hizmetine sunulurken, diğer taraftan da şehrin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır.

Osmanlı Devletinin tarihe karışması ve bölgede ulusal sınırların oluşması ile bu vakıfların önemli bir bölümü ya devletlerin kontrolüne geçmiş veya mütevellilerin tasarrufunda kalmışlardır. Bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti de vakıflardan kalan arşivleri saklayarak önemli bir hizmeti yerine getirmiştir. Bu tebliğ bir bu iki hususa vurgu yapılarak esasen tamamen vakıf olan bir kentin geleceğini vakıflar perspektifinden ele alacaktır.

Uluslararası Hukuk Bağlamında Kudüs Vakıfları

Yrd. Doç. Dr. Hasan Hüseyin Güneş

Doç. Dr.

Bartın Üniversitesi

Türkiye Cumhuriyeti

Şu an Filistin’de bulunan vakıf arazilerinin içerisinde mescitlerden, mezarlardan ve kiliselerden oluşan yaklaşık 2500 mekan bulunmaktadır. Ancak bunlar 1948 yılından bu yana işgal güçlerinin uygulamış olduğu tahrip etme ve İslami yapıyı değiştirme politikasından kurtulamamıştır. Yüksek İslam meclisinin ve vakıflar genel komisyonunun dağılmasının ardından bütün araziler ve vakıf malları “metruk malların korunması” kapsamı altına alınmıştır. İslami vakıfların arazileri ve malları metruk olarak kabul edilmiştir. Bu makalenin amacı, Filistin’inin işgal edilen topraklarında İsrail tarafından zorla alınan ve tahrip edilen vakıfların durumunu ortaya koymak ve bu vakıflarla ilgili bilgi vermektir. Diğer bir taraftan ise gasp edilen vakıfların geri alma yollarını hedeflemektedir. Bu araştırma uluslararası hukuk ve İsrail hukuku perspektifinden bu vakıfların kanuni durumlarına odaklanmaktadır. Bu minvalde Osmanlı arşivlerinde söz konusu vakıfların kayıtlarının bulunduğuna işaret etmektedir. Tüm bunların ardında İsraililerin Filistinli Müslümanların vakıflarını gasp ettikleri yönündeki mevzu netleşecektir. Araştırma bu noktada 1950 yılındaki metruk mallar kanununa gelecektir. Metruk mallar kanununun basit olmadığı bilinen bir şeydir. İsraililerin İslam ve Hristiyan vakıflarını ve Filistin topraklarını işgal etmeyi nasıl kolaylaştırdığını göreceğiz. Ardından vakıflar hukuku açısından uluslararası hukuku ve İsrail hukukunu karşılaştırmalı bir şekilde inceleyeceğiz.

Arşivin Gücü: Kudüs Vakıflarının Geleceğinin Teminatı

Dr. Şerife Eroğlu Memiş

Dr.

Vakıflar Genel Müdürlüğü

Türkiye Cumhuriyeti

Müslüman ve Arap dünyasında vakıflar konusunda uzmanlaşan bilim adamları toplumun tüm sosyo-ekonomik seviyelerine ulaşan ve hemen hemen herkesi etkileyen vakıfların sahip olduğu gücün uzun

zamandan beri farkındadırlar. Osmanlı arşivlerinde deneye dayalı olarak elli yılı aşan bir süredir yapılan araştırmalar, vakıfların bazı kamusal, hayırsever ve dini faaliyetleri yönetme konusunda kullandıkları yöntemleri daha iyi anlamamıza katkı sağlamaktadır. Vakıflar ayrıca Kudüs'ün Müslümanlar tarafından zapt edilmesinden on dokuzuncu asrın sonlarına kadar şehirdeki en önemli kurumlardan birisi olmuştur ve Kudüs arşivlerinde önemli bir yer işgal etmektedir. Bu bağlamda bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birincisi arşivlerin önem ve etkinliğini açıklayan bir ön çalışma yapmak ve belgelerin korunması ve merkezi otorite tarafından sağlanan denetim arasında tarihi bir bağ olduğu için, kayıtlar kullanarak onların önemi ve etkinliğini ortaya koymak çok önemlidir. İkinci bölümde Ankara ve Kudüs'te bulunan vakıf arşivleri tanıtılacak ve daha sonra onların hem imparatorluk hem de yerel seviyede yansımaları mukayese edilebilecektir. Üçüncü bölümde söz konusu arşivlerin mevcut durumu Kudüs vakıflarının geleceği açısından tartışılacaktır.

Kudüs'te Hristiyan Vakıfları ve Malları

Dr. Audeh Butros Audeh Quawas

Dr.

Filistinli Mültecilere Yardım Departmanı

Ürdün Haşimi Krallığı

Tartışma

15.00 – 16.30

Üçüncü Oturum: Kudüs ve Çevresinin Desteklenmesinde Filistin ve Ürdün'ün Rolü

Oturum Başkanı – **Dr. Abdulmohsen A. H. Alkharafi, Kuveyt Vakıflar İdaresi Eski Genel Sekreteri**

Filistin Devletinin Kudüs ve Çevresiyle İlgili Hizmetleri

Yousef Ade'eis Shaikh

Daire Başkanı

Vakıf ve İslami İşler Bakanlığı

Filistin Devleti

Filistin Devletinin Kudüs ve Çevresiyle İlgili Hizmetleri

Adnan Ghaleb Jawad Husaini

Kudüs Yöneticisi/ Kudüs İşleri Bakanı

Kudüs Valiliği- Kudüs İşleri Bakanlığı

Filistin Devleti

Ürdün Kralı Majesteleri Kral Abdullah'ın Kudüs'teki Müslüman ve Hristiyan Vakıf Malları Üzerindeki Himayesi

Moh'd Azzam Abdel Hafız Ibrahim Alkhatib

Genel Müdür

Ürdün Vakıflar Bakanlığı

Ürdün Haşimi Krallığı

Bu sunum Majesteleri Kral II. Abdullah'ın gözetimine ve Mescit-i Aksa / El-Haram El-Şerif ve Kutsal Mezar Kilisesi dahil Eski Kudüs Şehrindeki Müslüman ve Hristiyan Vakıf varlıklarının korunmasına ilişkin örnekler ortaya koyacaktır. Sunum tarihi okulları, Hanları, Hamamları, Sebilleri, duvarları, evleri ve Hristiyan Vakıf anıtlarını korumak için HM'nin gözetimi altındaki Ürdün Kudüs Vakfının rolü üzerinde önemle durmaktadır. Sunum ayrıca İsrail'in Vakıf varlıklarına zorla el koymasını veya onların mevcut durumunda değişiklik yapmasını engellemek ve onların kimliğini ve mülkiyetini korumak için Kudüs Vakfının karşı karşıya kaldığı çok çetin hukuki, siyasi ve günlük hayatla ilgili konu ve sorunları da tartışacaktır. Kudüs Vakfının himaye ettiği Vakıf Varlıkları arasında, Emevi Sarayları, Ribat Al-Kurd, Bab Al-Rahmah Mezarlığı, Bab Al-Asbat varlıkları, Silsileh Street dükkanları, Sultan Havuzu, Augusta Victoria, Bab Al-Asbat, Peygamber Davut Camii, Peygamber Musa ve Suwaneh Vakfı arazisi yer almaktadır. Sunum çok sayıda Vakıf varlıklarına karşı yapılan İsrail'in işgal amaçlı saldırılarını ve İsrail'in bu varlıkların korunmasında Ürdün Kudüs Vakfının tarihi rolünü engellemeye yönelik girişimlerini durdurmak için Kudüs Vakfının ihtiyaçlarına ilişkin öneriler de içermektedir.

Haşimi Ürdün Krallığı'nın Kudüs'teki Kutsal Mekanlar Üzerindeki Vesayeti ve İsrail'in Kudüs Vakıflarına Yaptığı İhlaller

Dr. Wasfi Mohammad Abdelrahman Kailani

Müdür

El-aksa Camisi Restorasyonu İçin Haşimi Fonu

Ürdün Haşimi Krallığı

Ben Eski Kudüs Şehrinin ve duvarlarının tarihten gelen statüsüne karşı İsrail tarafından yapılan en şiddetli ihlal eylemlerini sunacağım. Bu sunum UNESCO'nun Dünya Miras Merkezine Ürdün ve Filistin tarafından bildirilen önemli ve belgelenmiş ihlal olaylarını açıklayacak ve onları aydınlığa kavuşturacaktır. Sunum bu ihlal eylemleriyle ilgili UNESCO'nun yaklaşımını ve İsrail'in Yahudileştirme girişimlerinden muzdarip olan her bir şehrin ve Vakıf varlığının original kimliğini yeniden teyit etmek ve savunmak için Ürdünün izlediği yolu tartışacaktır. Sunum İsrail'in Kudüsün tarihini değiştirme isteğini açığa çıkarmak ve gerçeğin küresel medyada ve akademik kaynaklarda hakim ve geçerli olmasını sağlamak için Müslümanların ve Arapların nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin öneriler de içermektedir.

9 MAYIS 2017 SALI

9.00 – 10.30

Dördüncü Oturum: Dünyada Kudüs Vakıflarıyla İlgili Tecrübeler-I
Oturum Başkanı – **Adil Mohamed A. Alsharif, İslam Kalkınma
Bankası Dünya Vakıf Kuruluşu İcra Direktörü**

Dünya’da Kudüs İçin Vakıf Nasıl Kurulur?

Halled Azbarga

*Danışman, El-Kudüs İnsan Hakları Vakfı Müdürü
El-Kudüs İnsan Hakları Vakfı
Filistin Devleti*

Bu araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Kudüs’teki İslami Vakfın genel durumunu ve Britanya yönetiminin ve 1948 yılındaki İsrail işgalinin etki ve sonuçlarını anlatmaktadır. Bu etki ve sonuçlar, işgal ve çok sayıda vakıf varlığının zorla alınması, şehrin pek çok yönden değişikliğe maruz bırakılması dahil, işgal nedeniyle yapılan çok sayıda eylemin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Üstelik pek çok önemli tarihi belgenin yok olmasından ve çok sayıda Filistinli ailenin şehit edilmesinden sonra. Kudüs’te bulunan İslami Vakfın şimdiki durumunu etkileyen işgalin olumsuz sonuçları üzerinde odaklanılmaktadır.

Bu araştırmanın ikinci bölümü bu toprakların sahibi olunması ve onların yasal sahiplerinden zorla alınması ile ilgili yasalar üzerinde durmaktadır. İlaveten özellikle Absentee Law (Başka Bir Ülkede İkamet Eden Mal Sahibi Yasası) ve Planlama ve İnşa Etme Yasasına istinaden Kudüs’te bulunan Vakıf varlıklarının sorumluluğunu üstlenmek amacıyla işgal sonucu konulan yasalar hakkında inceleme yapılmaktadır.

Üçüncü ve son bölüm genel olarak Kudüs’teki İslami Vakfın özellikle de aile vakfının mevcut sorunlarıyla ilgilenmektedir. Bunlara ilaveten bu zor dönemde şehrin maruz kaldığı Yahudi kampanyasına karşı direnmek için Kudüs’teki Vakfın en iyi şekilde korunması ve desteklenmesi amacıyla bu sorunları çözmek ve yasal engelleri ortadan kaldırmak için kullanılacak yöntem ve araçlar üzerinde de durulmaktadır.

Kudüs'te Vakıf Gerçeği

Dr. Akrama Said Abdalla Sabri

İslami Yüksek Kurul Başkanı

Al-Aksa Camisi Vaizi

Filistin Devleti

Kudüs Vakıflarının Desteklenmesinde Kuveyt'in Çabaları

Dr. Abdulmohsen A. H. Alkharafi

Kuweyt Vakıflar İdaresi Eski Genel Sekreteri

BSIC Eğitim Fakültesi

Kuweyt Devleti

Bu bildiri Filistin Vakfının ve Filistin sorununun desteklenmesinde Kuveyt'in duruşunu açıklamayı, başka bir deyişle Vakfın önemini ve milli davalara hizmet etmede onun rolünü ortaya koymayı ve Kuveyt halkının miraç olayının gerçekleştiği bu kutsal yere nasıl sıkı sıkıya ve sadakatle bağlı kaldığını ve onların hükümet, hayır kurumları, gönüllü yardım dernekleri ve sosyal girişimler aracılığıyla Vakıf projeleriyle karşılıklı olarak birbirilerini nasıl etkilediklerini göstermeyi amaçlamaktadır.

Bildiri bazı görüntüleri ve Kuveyt halkından miraç olayının gerçekleştiği Kudüs'e ve Filistin'e sağlanan destekleme alanlarını yani bilimsel ve edebiyat alanında, medya alanında, resmi ya da özel mali ve aynı yardım alanlarında ve askeri alanda Kuveyt'in verdiği toplumsal desteği özet olarak sunmaktadır.

Bildiri miraç olayının gerçekleştiği bu topraklar için Kuveyt makamları ve kuruluşları arasında bölüştürülen bazı Kuveyt Vakıf Projelerini aşağıda belirtildiği gibi ortaya koymaktadır:

1. Vakfın Genel Sekreterliğiyle ilgili Kuveyt Vakıf Projeleri: Vaaz ve Yardım için Vakıf Fonu, Vakıf Projelerinin İdaresi ve Özel Giderler Dairesi dahildir.
2. Kamu yararına çalışan dernek ve kurumlarla ilgili olarak miraç olayının gerçekleştiği topraklar için Kuveyt Vakfı Projesi

- a. İki kurum halinde temsil edilen Hayır İşleri Komitesi Genel Sekreterliği ve Sosyal Reform Derneği: Birinci kurum: Sana-bel Alkhair: (Mescit-i Aksa Vakfı), ikinci kurum: İslam Dünyası Komitesi (Uluslararası Af)
  - b. Arap Dünyası Komitesinin Vakıf Projeleri- İslami Mirası Yeniden Canlandırma Derneği
  - c. Filistin Hayır Kurumları Vakıf Komitesi- İslam Uluslararası Yardım Kuruluşu İdaresi
  - d. Alothman Hayır Kurumları Komitesi ile ilgili Vakıf Projesi
  - e. Miraç olayının gerçekleştiği toprakların geliştirilmesi için Grup Vakfı
3. Mescit-i Aksa yararına Türkiye’de kurulacak Ulusal vakıf için Kuveyt halkının desteği

Allah’tan bu çabaların kabul edilmesini ve amaçlarıma ulaşmayı dilerim. Allah doğru yolda olanların Destekçisi ve Yol Göstericisidir

Sudan’da Kudüs Vakfının Geliştirilmesi

Mohamed Osman Mohamed Saeid

El-Kudüs Vakıflar Meclisi Başkanı

El-Kudüs Vakfı

Sudan Cumhuriyeti

Bu araştırma, Kudüs hayır vakfının deneyimlerini ve Sudan’daki Kudüs vakıflarına ve projelerine destek vermedeki rolünü ortaya koymaktadır. Bu vakıf 2010 yılında kurulmuştur ve Sudan Cumhurbaşkanı derneğe katılmış ve ayrıca Kudüs hayır vakfı adı altına bu derneğe Hartum’un merkezinde yüzölçümü 4,893 metrekareyi bulan ve tahmini değeri yaklaşık beş milyar dolar (5,000,000\$) olan bir arsayı tahsis etmiştir.

Kudüs’teki devasa iki kulenin arasında Kubbet-üs-Sahra mescidi tasarımında bir mescidin, ticaret merkezinin ve konferans salonun yer aldığı bir ticaret merkezinin planlama aşaması tamamlanmıştır ancak söz konusu proje Sudan’ın içinde bulunduğu ekonomik şartlar nedeniyle henüz gün yüzüne çıkamamıştır.

Bu proje yürürlüğe girene kadar geçiş döneminde Vakıf varlıklarını korumak için, Kudüs Yardım Fonu Yönetim Kurulu, etkin bir pazar oluşturmak için nispeten başarılı bir proje hazırlamak adına yıllık olarak kendi kendini finanse eden ve Kudüs projelerinin geliştirilmesi için alternatif bir projeyi uygulamaya sokmuştur. Bu alternatif projenin birkaç yıl sürekliliğini sağlayacak birçok faktör bulunmaktadır. Buna karşılık bu alternatif projenin çok acil bir şekilde sonlandırılmasını gerektiren faktörler bulunmaktadır. Asıl proje ile alternatif proje arasında bir tercih yapılması ve yapılan incelemeler sonucundaki gözlemleri de dikkate alarak bu sürecin sınırlandırılması gerekmektedir.

Cezayir Cumhuriyeti'nde Kudüs Vakfı

Garn Mohamed Islam

*Hukuk ve Siyasi Bilimler Fakültesi Öğretim Görevlisi
Mohamed Lamine Debaghine Sétif 2 Üniversitesi
Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti*

İslam'ın kabul edilmesinin ilk günlerinden bu yana Cezayirliler Kudüs'e çok derin bir şekilde önem vermektedirler. Cezayirlilerin Kudüs'e vermiş oldukları bu önem, sadece aralarındaki manevi bağdan kaynaklanmamaktadır. Cezayirlileri Kudüs'e bağlayan bir diğer unsur, İslam tarihindeki olaylar ve gerçeklerdir hatta Cezayirliler Kudüs'ün inşa edilmesinde büyük bir rol üstlenmişlerdir. Dolayısıyla vakıflar, Cezayirlilerin Kudüs ile olan bağlantılarının en önemli tezahürü olarak kabul edilmektedir. Ancak günümüzde Kudüs şehri Siyonistlerin işgaline maruz kalmıştır. Kudüs, bugün kendisi için eylem çağrısında bulunma ve Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın İslami kimliğini korumak için ümmetin bir araya getirilme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Kudüs'ün dışında bir Vakıf fikri, kudüs halkına destek vermek ve kentin kutsallığının korunmasına destek olma gayesiyle ortaya çıkmıştır. Vakıflar, oradaki mescidin kutsallığının korunmasında ve şehrin desteklenmesinde medeni bir rol üstlenmiştir.

Bu çalışma dosyasında, **“Vakıfların, Kudüs şehrine destek vermede ve Kudüs halkının metanetini artırmadaki rolü nedir?”** sorusuna cevap vermek için Cezayir'deki Kudüs Vakıfları ele alınmaya çalışılacaktır. Vakıflar konusunda Cezayirlilerin bu şehirde bir temsilci olduğunu bütün yönleriyle gözler önüne sermek için Cezayir-

liler ve Kudüs arasındaki ilişkilerin yapısına değineceğiz. Ardından sürdürülebilir destek sağlamak ve gerçekleştirilecek birçok projeye finans sağlamak için günümüzde Cezayir’de bulunan Kudüs vakıflarını tanıtmaya çalışacağız. Ayrıca başkent Cezayir’deki Kudüs vakıf örneklerini ele alarak sapladıkları fonları nasıl değerlendirdiklerini ve bu projelerin Kudüs şehrine destek vermede ve Kudüs halkının metanetini artırmada nasıl bir rol üstlendiklerini inceleyeceğiz.

Son olarak çalışmayı özetleyecek olursak, günümüzde Kudüs’ün işgal altında olması gerçeği karşısında Cezayir, Kudüs halkı ile olan bağlarını koparmamış ve Kudüs şehrine ve halkına olan desteği konusundaki rolünü aktif bir şekilde sürdürmüştür. Dolayısıyla Cezayir’deki çok faal bir şekilde çalışan Kudüs vakıfları bu minvalde tesisi edilen vakıflar için bir örnek teşkil ettiği kabul edilmektedir. Kudüs vakıflarının görevlerini tam anlamı ile yerine getirebilmeleri için bu vakıflara daha çok önem verilmesi ve vakıfların geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Fas Krallığı’nda Kudüs Vakfı Gerçeği Abdelkebir Alaoui M’Daghri

Tartışma

10.30 – 10.45

Ara

10.45 – 12.15

Beşinci Oturum: Dünyada Kudüs Vakıflarıyla İlgili Tecrübeler - II
Oturum Başkanı – **Dr. Adnan Ertem, Vakıflar Genel Müdürü**

Kudüs Şehri’nin Desteklenmesinde Avrupalı Müslümanların Rolü

Dr. Adel Abdul-Qadir Mohamed Sabir

Başkan

İngiltere Beytülmakdis Vakfı

Birleşik Krallık

Kudüs (Eski Kudüs Şehri) Filistin’in en önemli dini ve tarihi şehirlerinden birisidir. Müslümanlar için Kudüs’ün önemi, Müslümanların yeryüzündeki ilk kiblesi ve Allah’ın ikinci evi olan Mescidi

Aksa'nın (Bayt Al Maqdis) sahip olduğu öneme atfedilebilir. İsrâ ve Miraç olaylarının gerçekleştiği, Allah'ın peygamberlerinin ve elçilerinin defnedildiği yerdir ve Kuran'da Kabe dışında ismen bahsedilen tek Mescittir. İşgal edildiği 1967 yılından beri işgalci eski şehrin önemli simgelerini, sosyal, ekonomik ve politik yapısını tahrif etti. 1981 yılında Eski Kudüs ve onun duvarları Ürdün Haşimi Krallığı'nın isteği üzerine UNESCO'nun Dünya Miras Listesine alındı ve 1982 yılında tehdit altında olan dünya mirası listesine dahil edildi.

Mescid-i Aksa'nın korunması ile ilgili sorumluluklarının farkında olmaları tüm Müslümanlar için bir görevdir. Avrupalı Müslümanlar Mescid-i Aksa'yı ve Kudüs şehrini çeşitli şekillerde destekleyebilirler. Bu bildiri aşağıda yer alan sürdürülebilir projelerin desteklenmesi vasıtasıyla Mescid-i Aksa'nın ve Kudüs şehrinin desteklenmesi konusunda Avrupalı Müslümanların rolü üzerinde durmaktadır.

Mescid-i Aksa'nın ve onu ziyaret etmenin dini önemi konusunda Avrupa'da yaşayan Müslümanlar arasında bilinçlenmenin artırılmasını amaçlayan projeler. Bu inanç turizmini geliştirecek ve Kudüs Şehrini ekonomisini de canlandıracaktır.

- Mescid-i Aksa'nın ve Kudüs şehrinin tarihsel mimari yapısını ve mirasını korumayı amaçlayan projeler.
- Kudüs halkının ve onun kültürel mirasının sosyal ve ekonomik açıdan iyileştirilmesine katkı sağlayacak projeler.
- İstihdam fırsatlarını arttırmak ve bunun sonucunda da Kudüs Şehrini ekonomisini iyileştirmek için sürdürülebilir kalkınma, kapasite oluşturma ve insan kaynaklarının harekete geçirilmesi konusu üzerinde odaklanan projeler.

Yukarıda ifade edilen projelerin finansmanı ve daha fazlası sadece Mescid-i Aksa ve Kudüs'e adanmış olan bir Vakıf vasıtasıyla karşılanabilir ve sürdürülebilir.

Avrupa'da Kudüs Vakıfları, İsveç Örneği

Khalid Al Yousef

Yönetici

Al Quds Insamlingsstiftelse

İsveç Krallığı

Bu çalışma dosyası İsveç'in Malmö kentinde Kudüs şehrine hizmet etmeye özel merkez binası çalışmalarını ele almaktadır. Ayrıca bu

çalışmada Arap ve Müslüman topluluğunun etkileşimini sağlamak ve proje ve sağlanan tesislerin türünü İsveç makamlarının anlaması için pratik adımlar ortaya koyulmaktadır. Bu çalışma dosyası, vakıf deneyimleri ve İsveç kurumlarıyla iş birliği içerisinde ve İsveç resmi makamları ile koordineli olarak kutsal şehrin hizmetindeki vakıf bankalarının nasıl kullanılacağına dair genel öneriler ile sonuçlanmaktadır.

Malezya İnsani Yardım Kuruluşu (MyCARE) Tarafından Beytülmakdis'e Yönelik Yapılan İnsani Yardımlar

Assoc. Prof. Dr. Hafidzi bin Mohd Noor

Doç. Dr. / Başkan

Malezya İnsani, Yardım Özel Girişimi

Malezya Devleti

MyCARE 2010 yılında onun öncü kuruluşu olan Aqsa Syarif vasıtasıyla başlangıcından itibaren genel olarak Filistin sorununu ve özellikle de Beytül Makdis'i desteklemeyi daima taahhüt etmiştir. Bizim aktif katkımızı ilk aşamada Kudüs Fonu ile sağladık ve bu şekilde Yayasan Al Kudüs Malezya'da yerel bir şubeye açtık. Biz ayrıca 2015 yılında Kudüs'te Filistin için Mescit-Aksa içinde ve civarında çalışmalar yapılmasına ve sürdürülebilirliğin sağlanmasına ilişkin 400 bin ABD dolarına karşılık gelen bir yardımı da taahhüt ettik. MyCARE kurumlarının ikisi yani Aqsa Syarif ve Rose2Rose (yardıma ihtiyacı olan kadınlar ve çocuklar üzerinde odaklanan bir ekip) İstanbul'da bulunan Filistin'e yardım kurumu aracılığıyla bu taahhüdün yerine getirilmesini sevk ve idare etti. Bu Beytül Makdis'e yönlendirilen mevcut fonun ve mali desteğin devamlılığı taahhüdüdür. Son yıllarda cami çalışmalarına ve ayrıca işgal güçleri tarafından El Aksa Camisine yönelik süre gelen tehditlere karşı koyma çabalarına çok önem verilmiştir. Doğu Kudüs'te ve Batı Yakasındaki zulmün artması işgal bölgesinde yaşayan insanların çok acı çekmelerine, yaralanmalarına ve geçim sıkıntısı çekmelerine neden oldu. Bu yardım Al Aksa Camiindeki eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için çalışan öğretmenlerin maaşlarını (90.000 ABD Doları), halk merkezleri vasıtasıyla El Aksa'nın finanse edilmesini ve kadınların desteklenmesini (7.500 ABD Doları), El Aksa'daki kadın raportörlerin, onların etkin bir şekilde yayın yapabilmelerini sağlamak için, desteklenmesini ve eğitilmesini (67.000 ABD Doları), bir yıllığına

30 aileye (36.000 ABD Doları) gıda yardımı yapılmasını, öğretmenler arasında 50 fakir aileye bir yıl yardım yapılmasını içermektedir. Malezya Filistin sorununa ve özellikle Beytül Makdis'e her zaman destek olmuştur ve kutsal mekanlar özgürlüğe kavuşuncaya ve Siyonist işgal sona erinceye kadar da olmaya devam edecektir.

Vakıf Projeleri ile Güney Afrika'da Kudüs'ün Desteklenmesi – Filistin Müzesi ve İnsan Hakları Merkezi Deneyimi

Mikaeel Yasser Collier

CEO Yardımcısı

Güney Afrika Vakıfları

Güney Afrika Cumhuriyeti

Filistin toprakları tarihsel açıdan çok büyük öneme sahiptir. Çok eski zamanlardan beri bu topraklar Allah'ın elçilerinin ve peygamberlerinin çoğuna ev sahipliği yapmış ve Peygamberlerin vatanı adını almaya hak kazanmıştır.

Halife Ömer (RA) döneminde, Filistin toprakları Romalıların işgal ve esaretinden kurtuldu. Fethedildikten sonra, Ömer (RA) tüm dinlerin gelecek nesillerini ve tüm insanları bağlayan tarihte eşi benzeri görülmemiş önemli bir yasayı uygulamaya koydu. Bu yasayla o söz konusu toprağın Müslüman askerler arasında dağıtılmasını kabul etmedi ve onu gelecek nesillerin yararlanması için bir Vakıf olarak ilan etti.

Bu devrimsel öngörü Filistin yurdundaki tüm semavi dinlere (İbrahimi dinlere) mensup halkların barış içinde ve karşılıklı güven altında gelişeceği bir yer olarak Filistin yurdunun kaderini tayin etti. Filistin topraklarının Siyonist güçler tarafından işgal edilmesi benzersiz bir dayanışma hareketi ortaya koymayı gerektirmektedir. Soykırımın yarattığı zulüm konusunda deneyim sahibi olan Güney Afrika halkı Filistin mücadelesiyle kendini özdeşleştirmiştir ve bu dayanışmayı ifade etmek için de ilk olarak Filistin Müzesi ve İnsan Hakları Merkezi Cape Town'da bir Vakıf olarak kurulmuştur.

Filistin Müzesi ve Al Kaaf İnsan Hakları Merkezi alanında bir ilktir ve Güney Afrika'daki insanların gönüllü çalışmalarıyla desteklenen uluslar arası çapta politik bir müze ve bir eğitim kurumu olmayı is-

temektedir. Müze Filistin için siyasi söylemlerde bulunarak gerçeği ve adaleti yeniden inşa etmeyi ve yaşanan trajediyi doğru bir şekilde gözler önüne sermeyi amaçlamaktadır.

Hindistan’da Kudüs Vakıfları Çalışmaları

Dr. Sahibe Alam

Uzman Araştırma Görevlisi

Hassan Bin Mohammed Tarih Çalışmaları Merkezi

Katar Devleti

Hindistan’ın çok eski çağlardan beri Hicazla ve Mekke, Medine ve Kudüs’te bulunan kutsal camilerle dini, kültürel ve ticari ilişkileri olduğu iyi bilinen bir husustur. Hindistan ile Hicaz ve Kudüs’te bulunan kutsal mekânlar arasında var olan bu tür kültürel ve dini ilişkiler, İslam ve Britanya yönetimi döneminde Hindistan’daki Arap Emirliklerini iki kutsal camide özellikle de Mekke ve Kudüs’te hayır işleri için darülacezeler, imarethaneler ve hastaneler gibi Vakıf varlıkları oluşturmaya teşvik etmiştir. Onlar ayrıca bu vakıf varlıklarının mali ve idari ihtiyaçlarını karşılamak için uygun fonların yönetimini de yapmışlardır.

En eski hayır amaçlı darülaceze “Faridia Darülacezesidir” ve o on üçüncü asırda Kudüs’te bulunan Hintliler tarafından inşa edilmiş olup bugün “Hindistan Darülacezesi” olarak bilinmektedir. Britanya yönetimi süresince, Hindistan Müslümanları bu Darülaceze etrafında toprak satın aldılar ve onu sırf Darülaceze’nin varlığına hürmeten vakıf olarak tahsis ettiklerini beyan ettiler. Hindistan Müslümanları ayrıca Ramallah’da, Gazze’de, Hayfa’da ve Yafa’da da araziler satın aldılar ve onları Kudüs İslam Yüksek Konseyi adına bir vakıf olarak adadılar.

Geçen yıl Hindistan Ulusal Arşivlerini ziyaret etme fırsatı elde ettim. Bu araştırma süresince, Kudüs ve Hindistan ilişkisi ile ilgili önemli belgelerle karşılaştım. Bu belgeler arasında Kudüs’teki Hint vakıfları ve Kudüs’te İslam dininin ve kültürel kurumların geliştirilmesi ve korunması konusunda özellikle Haydarabad ve Bhopal gibi İslami Emirlikler tarafından sağlanan mali destekler hakkında çok değerli bilgilerin olduğu önemli evraklar yer almaktaydı. O ayrıca hayırsever amaçlarla kurulan bu vakıf varlıklarını denetleyen, gö-

zeten ve onları Kudüs ve Gazze İslam Vakfı adına yöneten aileler hakkında da yararlı bilgiler içermektedir.

Bu araştırma Kudüs'te bulunan Hindistan Vakıfları ile ilgili ve Delhi'deki Hindistan Ulusal Arşivlerinde muhafaza edilen özel belgeler hakkındaki gerçekleri de ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu araştırmaya Vakıfların ve onun mevcut koşullarının incelenmesine yönelik bir girişim olarak Britanya belgelerinin ve diğer Hint kaynaklarının yardımıyla sadece Kudüs'te değil aynı zamanda Hindistan'da da önem verilmesini ümit ederim. Bu bildiri Hindistan'ın yanı sıra Kudüs'teki Hindistan vakıflarının mevcut durumu hakkında bilgi vermesi açısından da önemlidir. Bu bildiri gelecekte Hindistan ve Kudüs arasında dini ve kültürel ilişkilerin güçlendirilmesine de fayda sağlayacaktır. Bildiri aynı zamanda Hindistan'da vakfın mevcut statüsü ve Hindistan'daki vakıf varlıklarının korunması ve geliştirilmesi konusunda Vakıf Kurulunun rolü hakkında da bilgi vermeyi amaçlamaktadır.

Kudüs'te veya Hindistan'da olsun ya da olmasın vakıfların mevcut durumuna ilişkin ciddi çalışmalar Hindistan ve Kudüs'te bulunan vakıfları korumak, yönetmek ve geliştirmek için uygun yöntemler ve çözümler sağlayabilir. Bu yöntemler ve çözümler vakıfların kaybolan ihtişamını tekrar kazanmasını sağlamak için ciddi değerlendirmeler ve tartışmalar yapılmasını gerektirmektedir. Bu nedenle bu bildiri vakıflarla ilgili konuları incelemeyi ve Hindistan'da ve Kudüs'te bulunan vakıf varlıklarının korunması, yönetimi ve geliştirilmesi için daha iyi bir yöntem bulmak için önerilerde bulunmayı amaçlamaktadır.

Mescid-i Aksa / Al-Haram Al-Sharif'teki Haşimi Restorasyonunun Aşamaları

Abdullah Ali Hasan Al-Abbadi

Genel Sekreter Yardımcısı/ El-Aksa Cami Departmanı Müdürü

Vakıflar ve İslami İşler Bakanlığı

Ürdün Haşimi Krallığı

Bu sunum 1924, 1953-1967, 1969-1994, 1994-1999 ve 1999-2017'den bu yana Mescit-i Aksa / Al-Haram Al-Sharif'in Haşemi Krallığı tarafından restore edilmesine ilişkin projelerinin beş aşamasını açıklamaktadır.

Tartışma

12.15 – 13.30

Öğle Yemeği

13.30 – 14.15

Altıncı Oturum: Türkiye’de STK’ların Kudüs Tecrübeleri
Oturum Başkanı – **Dr. Fahmy Howidy, Al-Ahram Gazetesi Genel
Yayın Müdür Yardımcısı**

Ümmet Vakfı

İsmail Tezel

İç işler Sorumlusu

Ümmet Vakfı

Türkiye Cumhuriyeti

**İsra Vakfı: Beytülmakdis’e Yönelik Akademik Çalışmalar İçin
Kurulan İlk Vakıf**

Dr. Khalid El Awaisi

Dr.

Beytülmakdis Çalışmaları Vakfı

Türkiye Cumhuriyeti

Bu bildiri Kudüs’te bir değişiklik yapılmasının bir aracı olarak bilgi ve eğitimin önemi üzerinde durmaktadır. Bildiri El-Aksa Caminin 1990 yılında başlangıcından itibaren son yirmi yıl içindeki İslam Kudüs Araştırması Akademisinin (Beytülmakdis Çalışmaları Vakfı) çalışmasını ve ardından 1990’lı yılların başlarında Britanya’daki akademik kuruluşunu tartışmaktadır. Son olarak Türkiye’de 2015 yılında Müslüman Aleminin kalanı için kurulmuştur. Bildiri insanları bilgilendirme ve insana yatırım yapma açısından yapılan çalışmaları da tartışacaktır; Filistin halkına eğitim ve bilgi verilmesi buna bir örnektir. Böylece Kudüs ve Filistin’de yaşayan insanlar bilgiyle donatılmakta ve desteklenmektedir. Bu bildiri entelektüel nakba’yı (Türkçe karşılığı «talihsizlik günü» anlamındadır. Nakba kelimesi, Filistinliler açısından felaket olarak görülen İsrail Devleti’nin bağımsızlık ilanını ve ardından gelişen olayları nitelemek için

kullanılır) yok etmek için değişim ve özgürlüğe yol açan ilim ve irfan vasıtasıyla entelektüel bir devrime önderlik edilmesinde söz konusu projenin Vakfın diğer projeleriyle nasıl uyum sağlayacağını gösterecektir.

Mirasımız Derneği: Kudüs ve Çevresindeki İslami Eserlerin Restorasyonu

Muhammet Demirci

Genel Başkan

Mirasımız Derneği

Türkiye Cumhuriyeti

Mirasımız Derneği olarak bugüne kadar Kudüs ve civarında 45 tarihi cami ve 70 tarihi ev restorasyonu gerçekleştirdik. Tarihi ev restorasyonlarımızdan en bilineni ‘‘Kudüs Fatihi’’ olarak da anılan Sultan Selahaddin Eyyubi’nin evidir, Eyyubi evi aslına uygun olarak restore edilip kullanılabilir hale getirilmiştir. Cami restorasyonlarımız arasında ise son olarak ocak ayı içerisinde onarımını tamamladığımız Akka şehrindeki El-Hamule Camii mevcuttur. Bunun yanı sıra Mescid-I Aksa etrafındaki evlerde outran müslümanların ihtiyaçlarını karşılama noktasında da faaliyetlerimiz devam etmektedir.

Tartışma

14.15 – 14.30

Ara

14.30 – 15.15

Yedinci Oturum: Ekonomik Güçlendirme Yoluyla Kudüs’ün Desteklenmesi

Oturum Başkanı – **Dr. Wasfi Mohammad Abdelrahman Kailani, Mescid-i Aksa Restorasyonu Haşimi Fonu Müdürü**

Kudüs'te Vakıf Kurumlarının Mali Sürdürülebilirliği

El-Mansour Feten

Başkan Danışmanı, Müdür, Özel Fonlar

İslam Kalkınma Bankası

Suudi Arabistan Krallığı

Filistin'de devam eden işgal ve halkının kendi toprakları üzerindeki karşılaştığı sıkıntılar, Suriye ve diğer İslam ülkelerindeki insani durumlar; mevcut krizler seviyesinde, etkisiz insani çalışma gayretlerini ve işe yaramayan kalkınma faaliyetlerinin ötesinde daha güçlü çözümler gerektirmektedir. Mevcut durum bizlere koruma kapsamında inşa edilen vakıfların tarihi etkilerini hatırlatmaktadır.

a- Var olanları korumak, yoksulluğu önlemek, çatışma ve kriz tehlikelere neden olan faktörleri ortadan kaldırmak.

b- Krizlerde hayatları ve kaynakları korumaya yönelik yardımları daha hızlı bir hale getirmek.

c- İlerlemeye önem verme ve gelişim çıtasını yükseltmek.

Vakıf, bağları canlı tutan toplumsal hizmetlerdeki üçüncü sektörün kalkınma aracıdır. Şehsi menfaatler ve resmi kararlar dairesinde ortaya çıkmaktadır. Hizmetlerin sürdürülebilirliğine ve çözümlerin geliştirilmesine duyulan ihtiyaç ile birlikte, ürünlerini pazarlarda satan daha kazançlarını vakfın hayırlarına harcayan üretici vakıfların karşısında tüketici vakıfların sayılarında azalma meydana gelmiştir. Bu gelişmeye rağmen, vakıfların niyetleri, teknolojiyi ve kaynakları iyi bir şekilde kullanarak kalıcı bir şekilde asıl ürünlere yatırımlar yapmak ve Filistin'in, Şam'ın ve diğer yerlerin acılarını sarmak ve onlara umut olmaktır.

Bu çalışma dosyası, vakıfların geliştirilmesi ve vakıfların işgal kurbanları ve yerinden yurdundan kovulanların durumları üzerinde daha etkili olmaları ve daha yüksek bir getiri elde ederek bu gelirleri istifade edecek kimselerin ihtiyaçlarına en uygun bir şekilde kullanılması için birtakım öneriler sunmaya çalışmaktadır. Yine bu çalışma, kazanç sağlayacak sosyal etkiye sahip projelerde iş adamları ve genç girişimcilerle birlikte ortak yatırım yoluyla teknik ilerleme ve

gelişmelerden vakıfların sisteminin nasıl yararlanabileceğine odaklanmaktadır. Vakıf bağlamı gereği yoksullara yardım etmek yerine onların ayakta durmasını sağlamaya, hükümetin bütçe açığını önlemeye, iş fırsatları üretmeye ve ailelerin ekonomik olarak onurlu bir hayat sürmelerini sağlamaya çalışmaktadır.

Filistin'in Kalkınmasında Vakıf Projeleri

Anasse El Hasnaoui

Genel Müdür

4us Danışmanlık

Fas Krallığı

Filistin halkının farklı aşamalarından geçtiği Filistin sorununa önem verenlerin akıllarını meşgul eden en önemli konunun Filistin'deki ekonominin kalkındırılması olduğu kabul edilmektedir. Filistin'deki kalkınma konusu ve orada yaşanan koşulların hem faaliyetin niteliğine hem de kalkınma planları ve programlarına özel bir nitelik kazandırdığı görülmektedir. Böylece, kalkınma kavramı, bölgede olup bitenlere ve ekonomik, sosyal ve siyasal hayattaki gidişata bağlı özel bir anlam kazanmıştır. Filistin'deki kalkınma süreci istikrarlı bir hale gelmesinin önüne geçen ve Filistin'de yaşayanların hayat standartlarını olumsuz yönde etkileyen birçok engellere ve sıkıntılara maruz kalmıştır. Bu engelleri ortadan kaldırmak ve ülke ekonomisini kalkındırmak için ciddi, gerçekçi ve sonuç verecek bir çözüm sürecinin varlığını gerektirmektedir. Ancak bu yenilikçi, kapsamlı ve derin çözümler sunabilen kurumsal bir yapı ile mümkündür. Sonuç olarak, yoksul aileler için ekonomik destek programı, yoksulluk ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında somut sonuçlar ve çok büyük etkiler görülmüştür. Filistinli fakirler için Filistin ekonomisini kalkındırma vakfı için uluslararası bir müessesin kurulması kararlaştırılmıştır.

Önerilen Projenin Amacı: Bu projenin amacı; Filistinli fakirlere ekonomik destek vermek için iktisadi, mali, uluslararası ve bağımsız bir müessese kurularak Şerea, Gazze şeridi ve Kudüs'teki fakirliği ortadan kaldırmaktır.

Projenin Amaçları:

- Kanunları kurumun amaçları için uygun olan ve özel bir komisyon tarafından idare edilen müessesenin Arap, İslam veya Batı ülkelerinde kaydını buldurmak.
- 500 milyon Amerikan doları ile başlanan sermayeyi on yıl içerisinde milyar dolarlar seviyesine yükseltmek.
- Filistinli yoksulların yararına Filistin’de Filistinlilerle birlikte yatırımlar yapmak.
- Özellikle Kudüs’te yüksek etki yaratacak toplumsal projelere finans sağlama çalışmalarında bulunmak.
- Vakıf mallarını yönlendirme ve vakıf mallarını kanuni olarak koruma çalışmaları yürütmek.
- İhtiyaçları karşılamak için yerel ve evrensel imkanlar çerçevesinde ek maddi kaynak sağlama çalışmaları yürütmek.
- Filistinli yoksulların ürettikleri mallara uluslararası pazarlar bulmaya destek vermek, onların önemli ticari kurumlar ve uluslararası uzman örgütlerle iş birliği yapmalarını sağlamak.
- Yoksulluğu ortadan kaldırmak için Filistin’deki farklı milli kuruluşlar ile uyum içinde çalışmak.
- Vakıfların korunması için Filistin’deki farklı milli kuruluşlar ile uyum içinde çalışmak.
- Filistin’deki yoksul aileler için yapılan toplumsal projelere destek vermek. Onların projelerine ve ürettiklerine katkıda bulunmak için sürdürülebilir yatırımlar yapmak.
- Filistinli üreticilerin imkanlarının güçlenmesine destek vermek için Filistin’deki özel şeritte ve dışarıda uyum içerisinde olmak.

Konferans için hazırlanan bu dosya; bu projenin temel özelliklerini, fikrî ve metodolojik temellerini, gerekçelerini, özelliklerini ve Filistin’deki vakıfların durumu ile ilgili beklenen olumlu gelişmeleri sunmaktadır. Bu konferansın Filistinliler için kurulacak olan büyük vakfın gerçekleşmesine ivme kazandırmasını Allah’tan temenni ediyoruz.

Kudüs Eğitim Sektörünün Desteklenmesinde İslami Vakıfların Rolü

Abla Saed Muhtadi

Araştırmacı

Ürdün Üniversitesi

Ürdün Haşimi Krallığı

Eğitim ameliyesi halkların ve medeniyetlerin kalkınmasında önemli bir unsurdur. Kudüs'te eğitim ameliyesinin takipçileri, bu ameliyenin büyük ölçüde aşağıya çekildiğini görecektir. Bu durum 1967 Miladi yılı işgalinin ilk gününden beri bu sektöre karşı işgal yönetiminin onu hedef tahtasına koyması sonucudur. Sistematik bir politika takip edilerek kentte Arap nüfus artışına ayak uydurmak için onun gelişimi ve gelişim araçları devre dışı bırakılmıştır. Bu durum Kudüs halkının sebatının tam olmasından dolayı bu sektörün öneminin bilinci ve etkinliğinin sonucu olarak ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır.

Genel olarak İslam dünyasında çeşitli sosyal sektörleri besleyip önemli bir rolü olan İslami vakıflara rağmen, bunun dışında Kudüs'te eğitim sektörü, Selahaddin Eyyubi'den bu yana hayır vakıfları kendi çıkarları içinde hapis olunmuştur. Öncelikle cenabı Allah'ın rızasını kazanmak için aktiviteler yapıldı. İkinci olarak bu ameliyeyi yapmak devletin bir zorunluluğu olmayıp ihtiyaçtan doğan bir ameliyi olduğu gerçeğidir. Eğitim sektörü üzerindeki hayırsever vakıfların bu ameliyeye hapis olmuş olmaları mükemmel bir seçim olmuştur. Konu ile alakalı hakim güçler ve Müslümanların yöneticileri, Kudüs okulların kurulması ameliyesinde Selahaddin yaklaşımıyla konuya yaklaştılar. Hayır vakıflarını kendi içinde hapsedtiler. Ayrıca okullarını da bu şekilde dizayn ettiler. Bu şekilde bilim ve eğitim hareketi kendi içinde gelişti. Bu durum gerçek anlamda, dünyanın her yerinden üst düzey bilim adamları, hâkim ve öğretmenler için ve bilim için aydınlatıcı olmuştur.

Buna benzer şekilde dünden bugüne, biz sadece işgalci gücün işgal ameliyesinin Kudüs eğitim sektörüne karşı sorumluluklarını yerine getirmiyor olduğunu biliyoruz. Ama geri kalanını devre dışı bırakmak için çalışıyoruz. Böylece hayırsever vakıfları kurum içerisine hapsedmekle, hayırlı ecdada dönüşümüz bizim için daha iyi olmak-

tadır. Özellikle bu sektörün eksiklikleri belirlenmek suretiyle vakıf projelerinin ikamesi için muhakeme stratejisi koyulmuştur. Onunla kaim olanı desteklemek için ve çocuklarına destek amaçlı bir irade ortaya çıkarır ve de onların ayakları yere basarken ki metanetini desteklemek ve böylelikle kentlerin çiçekleri için İslam medeniyetini pekiştirmektir bu durum.

Tartışma

15.15 – 15.30

Ara

15.30 – 16.30

Sekizinci Oturum: Başarılı Girişimler ve Projeler Aracılığıyla Dünya Üzerindeki Kudüs Vakıflarının Geliştirilmesi Üzerine Çalıştay Oturum Başkanı - **Dr. Sami Mohammad Hasan Alsalahat, Uluslararası İslami Vakıf Enstitüsü Kurucusu**

Kurucu

Uluslararası İslami Vakıf Enstitüsü

Malezya Devleti

Bu araştırma üç ana bölümden oluşmaktadır. Konuşmaların ilk bölümü, Kudüs'teki İslami vakıfların genel durumu ve İngiliz Manda yönetimi ardından da 1948'den günümüze kadar devam eden İsrail işgalinin etkileri hakkındadır. Bu etkiler, gayelerine ulaşmak için şehri farklı açılardan değiştirme, pek çok Vakıf malına zorla el konulması ve gasp edilmesi de dahil işgali tamamlayan birçok eylemin sonucuydu. Hatta pek çok önemli tarihi belgenin kaybolması ve birçok ünlü Filistinli şahsiyetin şehit olması, göz göre göre vatanlarından sürgün edilmesi ve bütün insanların bu savaşın acılarına şahit olması; dolayısıyla bütün bunlar Kudüs'te hâlihazırda var olan İslami vakıfları etkileyen işgalin olumsuz sonuçlarını durdurmak içindir. Araştırmanın ikinci bölümü bu topraklara hâkim olmak ve yasal sahiplerinin elinden zorla almak için yaratılan işgal kanunlarına odaklanır. Buna ek olarak, Kudüs'teki Vakıf mallarına el koymak amacıyla, işgalle yürürlüğe konulan özellikle Sahipsiz Mülkiyet Yasası ve de planlama-inşaat kanunlarına odaklanıyor.

Üçüncü ve son bölüm Kudüs'teki İslami vakıfların genel problemleri ve özelde aile vakıfları hakkında bilgi verir. Ayrıca kentin bu zor dönemlerde yüz yüze geldiği Yahudi kampanyasını geri püskürtmek, Kudüs'teki vakıfları en iyi şekilde korumak, desteklemek ve yenilenmesine yardım etmek amacıyla sorunların, resmi engellerin ortadan kaldırılması için kullanılacak yollara ve araçlara odaklanmaktadır.

16.30 – 17.00

Ara

17.00 – 17.30

Kapanış Oturumu

Dr. Adnan Ertem, Vakıflar Genel Müdürü

Uluslararası Kudüs Vakıfları Forumu Tavsiye ve Sonuç Bildirgesinin Okunması

INTERNATIONAL FORUM ON AL-QUDS WAQFS
The Role of Waqfs in Economically Development of the Holy
City Al-Quds and Its Surrounding

8th - 9th May 2017, 12 - 13 Sha'ban 1438 H
Haliç Congress Center, İstanbul

Under the auspices of
President of Republic of Turkey
His Excellency Mr. Recep Tayyip Erdoğan

OPENING CEREMONY
WAQF WEEK AND INTERNATIONAL
FORUM ON AL-QUDS WAQFS
8 May 2017 MONDAY

13.00 – 14.30

Recitation of Quran
Osama Khamaysa

Cinevision Display

Founder of International Institute of Islamic Waqf
Dr. Sami Mohammad Hasan Alsalahat

Republic of Turkey Prime Ministry Director General of
Foundations
Dr. Adnan Ertem

Deputy Prime Minister of Republic of Turkey
His Excellency Veysi Kaynak

Secretary General of Organization of Islamic Cooperation
His Excellency Dr. Yousef bin Ahmad Al-Othaimen (*In case of*
***honoring*)**

Prime Ministry of the State of Palestine
His Excellency Dr. Rami el-Hamdallah (*In case of honoring*)

INTERNATIONAL FORUM ON AL-QUDS WAQFS:
The Role of Waqfs in Economically Development of the
Holy City Al-Quds and Its Surrounding

Hashemite Kingdom of Jordan

His Majesty The King Abdullah II Ibn Al Hussein (*In case of honoring*)

Kingdom of Morocco

His Majesty The King Muhammed el-Sadis bin el-Hasan (*In case of honoring*)

President of Republic of Turkey

His Excellency Recep Tayyip Erdoğan

Honoring Ceremony

14.30 – 15.00

Exhibition Opening by His Excellency Recep Tayyip Erdoğan

**INTERNATIONAL FORUM ON AL-QUDS WAQFS:
The Role of Waqfs in Economically Development of the Holy
City Al-Quds and Its Surrounding**

8 MAY 2017 MONDAY

8.30 – 9.00

Registration of Participants

9.00 – 10.00

First Session: Workshop “The Development of Endowment Products in Al-Quds”

Head of the Session – **Dr. Halit Eren, Director General of IRCICA**

Ahmed Abdullah Srouf Al Sabban

Dr. Abdul Halim Zeidan Nasser

Dr. Sami Tiseer Mostafa Salman

Dr. Mohamad Hisham Dafterdar

Discussion

10.00 – 10.15

Coffee Break

10.15 – 11.15

Second Session: Al-Quds Waqfs from the Historical Perspective
Head of the Session – **Dr. Hayel Abedel Hafeed Yousef Dahoud, Former Minister of Awqaf of Hashemite Kingdom of Jordan**

The Role of Turkish by Developing Waqf of Al-Quds Since Ottoman Era till Today

Prof. Dr. Zekeriya Kurşun

Al-Quds Waqfs in the Context of International Law

Asst. Prof. Dr. Hasan Hüseyin Güneş

Power of Archives: Pledges to the Future of Al-Quds Waqfs

Dr. Şerife Eroğlu Memiş

Christian Endowments and Properties in Al-Quds

Dr. Audeh Butros Audeh Quawas

Discussion

15.00 – 16.30

Third Session: The Role of Palestine and Jordan in Supporting Al-Quds and its Surroundings

Head of the Session – **Dr. Abdulmohsen A. H. Alkharafi, Former Secretary-General of Kuwait Awqaf Public Foundation KAPF**

The Services of the State of Palestine for Al-Quds and Its Surroundings

Yousef Ade'eis Shaikh

The Services of the State of Palestine for Al-Quds and Its Surroundings

Adnan Ghaleb Jawad Husaini

His Majesty King Abdullah II's Custodianship and Safeguarding of
Al-Quds Muslim and Christian Waqf Properties
Moh'd Azzam Abdel Hafiz Ibrahim Alkhatib

The Hashemite Kingdom of Jordan's Tutelage over the Holy Places
in Al-Quds and the Infringements of Israel on Al-Quds Waqfs
Dr. Wasfi Mohammad Abdelrahman Kailani

9 MAY 2017 TUESDAY

9.00 – 10.30

Fourth Session: Experiences on Al-Quds Waqfs in the World-I
Head of the Session – **Adil Mohamed A. Alsharif, Executive
Director, World Waqf Foundation-IDB**

How to establish AWQAF in the world for Al-Quds
Halled Azbarga

Reality of Awqaf in Al-Quds
Dr. Akrama Said Abdalla Sabri

Kuwait's Endeavor in Supporting the Waqf of Al-Quds
Dr. Abdulmohsen A. H. Alkharafi

Developing Waqf of Al-Quds in Sudan
Mohamed Osman Mohamed Saeid

Waqf of Al-Quds in Algeria Republic
Garn Mohamed Islam

The Reality of Al-Quds Waqf in Morocco Kingdom
Abdelkebir Alaoui M'Daghri

Discussion

10.30 – 10.45

Coffee Break

10.45 – 12.15

Fifth Session: Experiences on Al-Quds Waqf in the World-II
Head of the Session – **Dr. Adnan Ertem, Director General of DGF**

The Role of European Muslims in Supporting Al-Quds City
Dr. Adel Abdul-Qadir Mohamed Sabir

Al-Quds Waqfs in Europe, Sweden Case
Khalid Al Yousef

Humanitarian Aid for Baitul Makdis from Malaysia through Humanitarian Care Malaysia (MyCARE)
Assoc. Prof. Dr. Hafidzi bin Mohd Noor

The Advancement of Al-Quds in South Africa through Awqaf Projects – The case of the Palestine Museum and Human Rights Centre
Mikaeel Yasser Collier

Study of Al-Quds Waqfs in India
Dr. Sahibe Alam

Phases of the Hashemite Restoration of Al-Aqsa Mosque / Al-Haram Al-Sharif
Abdullah Ali Hasan Al-Abbadi

Discussion

12.15 – 13.30

Lunch Break

13.30 – 14.15

Sixth Session: Al-Quds Experiences of NGOs in Turkey
Head of the Session – **Dr. Fahmy Howidy, Deputy Editor-in-Chief of the Al-Ahram Newspaper**

Ummet Waqf
İsmail Tezel

Isra Waqf: The First Waqf Dedicated to the Academic Excellence
on Beytülmağdis

Dr. Khalid El Awaisi

Mirasımız Association: The Restoration of Islamic Monuments in
Al-Quds and Its Surroundings

Muhammet Demirci

Discussion

14.15 – 14.30

Coffee Break

14.30 – 15.15

Seventh Session: Supporting Al-Quds through Economic
Empowerment

Head of the Session – **Dr. Wasfi Mohammad Abdelrahman**

**Kailani, Director of The Hashemite Fund for the Restoration of
Al-Aqsa Mosque**

Sustainable Waqf and Resilience Building in Al-Quds

El-Mansour Feten

Development of Palestine through Waqf Projects

Anasse El Hasnaoui

The Role of the Islamic Waqf in Supporting the Education Sector
in Al-Quds

Abla Saed Muhtadi

Discussion

15.15 – 15.30

Coffee Break

15.30 – 16.30

Eighth Session: Roundtable Workshop about the Future of
Developing Al-Quds Waqf around the World Through Successful
Initiatives and Projects

Head of the Session - **Dr. Sami Mohammad Hasan Alsalahat,**
Founder of IIIW

- Mechanisms of Cooperation and Coordination Between the Al-Quds Endowments and Waqf Institutions in the Arab and Muslim World
- Activating Allocated Funds to Waqf of Al-Quds in the Arab and Muslim Countries
- Establishing Investment Waqf Projects for Al-Quds in Arab and Muslim Countries
- Ways to Create Shares, Instruments and Waqf Funds for Al-Quds

16.30 – 17.00

Coffee Break

17.00 – 17.30

Closing Session

Dr. Adnan Ertem, Director General of DGF

Recommendations and the Final Declaration of the Forum

**INTERNATIONAL FORUM ON AL-QUDS WAQFS:
The Role of Waqfs in Economically Development of the Holy
City Al-Quds and Its Surrounding**

8 MAY 2017 MONDAY

8.30 – 9.00

Registration of Participants

9.00 – 10.00

First Session: Workshop “The Development of Endowment Products in Al-Quds”

Head of the Session – **Dr. Halit Eren, Director General of IRCICA**

Ahmed Abdullah Srour Al Sabban

Former Deputy Minister

Ministry of Islamic Affairs and Awqaf

Kingdom of Saudi Arabia

The willingness of people to establish the foundation depends on their knowledge about what the purpose of foundation to be established will be and what kind of benefits foundations will provide for a society, humanity and poor community segments among people. Depending on all these, the number of individuals who are willing to donate and the number of individuals who wish to be a member of any foundation increase visibly. In this context, this study file aims to raise awareness of the whole generation, whether they are elderly, young and children or not, in Al-Aqsa Mosque and Jerusalem. Under these circumstances, the thing that Muslims and even all people are obliged to do is to contribute to all kinds of activities that will help to protect the lands and property of the people of Jerusalem, to ensure that the people of Jerusalem live in these lands, to prevent the people of Jerusalem to migrate under pressure and gradually by means of collecting taxes at exorbitant prices and hindering the rendering of services in this region, to keep the people of Jerusalem in their own homes, to protect the lands of people of Jerusalem and to rebuild the buildings belonging to the people of Jerusalem.

If Allah allows, in this study file we will try to manifest the most important matters that will enable the establishing of the love of Al-Aqsa Mosque, Jerusalem and around Jerusalem by discussing in a comprehensive manner.

The most important matters as stated above are as follows:

1- Religion and History:

In the realization of these goals; virtuous scholars, imams, speakers, teachers of the Qur'an, communicators, preachers and expert historians will contribute.

2- Education:

In the realization of these goals; schools, teachers and students from different educational periods will contribute through their curriculums in the class. Likewise, academicians who have different academic careers at the universities and faculties and girl and boy students who take education at different levels at the universities will contribute through their curriculums, studies and researches.

3- Media:

In order to establish the love of Jerusalem and to raise the awareness of public about Jerusalem; press members, authors, teachers of literature, relevant experts and artisans will contribute through audio, visual, printed and interactive media in the different fields as well as new media and social communication tools used by everyone such as women, men, youngs, olds, literates, illiterates who are Muslim or belong to other nations in the different languages, professions and races.

4- Entertainment Sector

In this context, the necessary contribution will be provided in order to establish the love of Jerusalem in people's hearts and to keep alive it in people's mind through entertainment tools, utilities and programs appealing to all sections of the society in various forms, situations and colors. However, the necessary contribution will be provided to solve the problems of people of Jerusalem such as education, environment, health, water, reconstruction and restoration of buildings and the meeting their vital needs in the corner of Jerusalem and of Palestine. In the same time, it will also contribute to en-

courage to find sustainable solutions for protection of Jerusalem and to establish foundations that will give importance to the problems of Jerusalem in different countries of the world.

The establishment of foundations that will implement these goals in a sustainable manner and the development of the mechanisms of the foundation through consultations, workshops and researches in accordance with the innovations of the era constitute the most important results of the program that will establish the love of Jerusalem in people's hearts and keep alive it in people's mind.

Dr. Abdul Halim Zeidan Nasser

Chairman

GDP-Institute

Lebanese Republic

The paper began with the methodology of preparing the research and then the strategic context in dealing with the issue of Jerusalem and funding its issues.

The paper then spoke about the outstanding capabilities, challenges and duties required of the Jerusalemites in comparison to minorities. The paper also dealt with the endowments, including the elements of sustainability, the realization of the purposes of shari'a and the flexibility of diligence, enabling them to absorb issues of a strategic dimension to the issue of Jerusalem, not just the living situation. Finally, the paper dealt with some ways to activate Waqf consciousness and its applications, and then it was the conclusion and recommendations.

Dr. Sami Tiseer Mostafa Salman

Chief Executive Officer

International Institute of Islamic Waqf

Federation of Malaysia

The nature of sustainability and its connection to the waqf

- Waqf, investment and development
- Methods and methods of development of the moratorium
- Challenges and areas of investment in Waqf

- Modern investment tools
- How to succeed in new investment
- International, regional and local experiences in endowment sustainability
- Important features of sustainable development

Dr. Mohamad Hisham Dafterdar

Chairman

Awqaf Australia Ltd

Kingdom of Bahrain

The foundations in Kudus-u Sharif has a great importance and sensitivity due to the historical, cultural and religious structure of Jerusalem because they attract the hajis and tourists from all over the world. Different investigations and reports reveal that there is no a similar event reminding the assaults of the Israelis in the history of foundations and sanctuaries. Therefore, in general Palestine and in particular Jerusalem has faced with many troubles, restrictions, obstacles, occupations, the destruction of its features and the change of its religious aspect. In addition to these, the Jewish invaders and forces have brought restrictive applications to the places around foundations and sanctuaries and prevented the entries and exits to these places.

Preserving the remains of Islamic foundations, bringing life to them again and returning them to pre-occupation foundation institutions require a serious and continuous collective work. In general Islamic foundations in Palestine and in particular the religious and sacred foundations in Jerusalem are not only the problem of Palestinians, but also they are problem of all Muslims.

This study file recommends various strategies and events that can be implemented to preserve the rest of the foundations, to restore the foundations if restoration requires, to recover the foundations that can be recovered and to rebuild the foundations that within the boundaries of Palestine. These strategies require formal and civil collaboration to achieve expected results on development and stability and to create expected impact.

This study plan consists of a series of files related to the rebuilding, restoration and preserving of buildings, financing and budgeting activities, providing financial resources and implementing of all programs and it also consists of a group of functional plans such as creating a supportive atmosphere, mobilizing resources, using capacities and making the development plans.

Discussion

10.00 – 10.15

Coffee Break

10.15 – 11.15

Second Session: Al-Quds Waqfs from the Historical Perspective
Head of the Session – **Dr. Hayel Abedel Hafeed Yousef Dahoud,**
Former Minister of Awqaf of Hashemite Kingdom of Jordan

The Role of Turkish by Developing Waqf of Al-Quds Since Ottoman Era till Today

Prof. Dr. Zekeriya Kurşun

Prof. Dr.

Fatih Sultan Mehmet Foundation University

Republic of Turkey

Besides its traditional Islamic roots, the waqf tradition had been enhanced and become more efficient thanks to the Ottomans. It is a fact that the waqfs vary according to their founding objectives. However, the biggest waqfs were founded for the three sacred cities of Islam: the waqfs of Macca, Madinah and al Quds. In order to ensure their sustainability, these waqfs had been supported by strong sources of income. In the example of al Quds, these waqfs served for the maintenance and repair of the sacred places there as well as the development of the city itself. After the dissolution of the Ottoman empire and with the formation of national borders in the region, an important amount of these waqfs had either been confiscated by the states or remained in the hands of the trustees. During this process, the Republic of Turkey carried out an important job by preserving

the archives of the documents left from these waqfs. This paper, by delving into the history of the waqfs in the region and into the Turkish archives, will approach to the trajectory of the city, which is composed of waqfs itself, through the perspective of waqfs.

Al-Quds Waqfs in the Context of International Law

Asst. Prof. Dr. Hasan Hüseyin Güneş

Asst. Prof. Dr.

Bartın University

Republic of Turkey

Today there are about 2500 places in the foundation lands in Palestine, which consist of mosques, graves and churches. However, since 1948, they have not escaped from ruining and changing of Islamic structure policy enforced by occupation forces. After the dissolution of the Supreme Islamic Council and the General Commission of Foundations, all lands and foundation properties were included in the scope of “protection of derelict goods”. The lands and properties of Islamic foundations have been regarded as derelict assets. The aim of this article is to reveal the situation of foundations seized and destroyed by Israel in the occupied territories of Palestine and to give information about these foundations. This research focuses on the legal status of these foundations from the perspective of international law and Israeli law. In this respect, it indicates that the records of these foundations are available in the Ottoman archives. After all, the issue will be clarified that the Israelis have usurped the foundations of Palestinian Muslims. Afterwards this research will discuss law on the derelict goods in 1950. It is known that the law on the derelict goods is not a simple law. We will see how the Israelis make it easy to invade Islamic and Christian foundations and Palestinian lands. Then, in terms of foundation laws, we will examine international law and Israeli law in a comparative way.

Power of Archives: Pledges to the Future of Al-Quds Waqfs

Dr. Şerife Erođlu Memiş

Dr.

Directorate General of Foundations

Republic of Turkey

Scholars specializing on waqfs in the Muslim and Arab world have long recognized the power of the waqfs, whose reach extended into all socio-economic levels of society, and affected nearly everyone. More than five decades of empirically-based research in the Ottoman archives have contributed to a better understanding of the ways in which the waqfs oversaw a number of public, charitable and religious activities. Waqfs had also been one of the major institutions in al-Quds beginning from the Muslim conquest of the city until the end of the nineteenth century and occupy a significant place in the archives of al-Quds. In this context, this study has three parts. First, it is crucial to lay a groundwork explaining the power of archives and the way states centralize their power through the use of records since there is a historical link between the conservation of the documents and the control exerted by the central authority. In the second part, the waqf archives in Ankara and al-Quds will be introduced and then, will be compared to be able to reflect both the imperial and local levels. In the third part, the present situation of these archives will be discussed for the future of the al-Quds waqfs.

Christian Endowments and Properties in Al-Quds

Dr. Audeh Butros Audeh Quawas

Dr.

Department on service to Palestinian Refugees

The Hashemite Kingdom of Jordan

Discussion

15.00 – 16.30

Third Session: The Role of Palestine and Jordan in Supporting Al-Quds and its Surroundings

Head of the Session – **Dr. Abdulmohsen A. H. Alkharafi, Former Secretary-General of Kuwait Awqaf Public Foundation KAPF**

The Services of the State of Palestine for Al-Quds and Its Surroundings

Yousef Ade'eis Shaikh

Director General of the Office

The Ministry of Wakf and Religious Affairs

State of Palestine

The Services of the State of Palestine for Al-Quds and Its Surroundings

Adnan Ghaleb Jawad Husaini

Governor of Jerusalem / Minister of Jerusalem Affairs

Jerusalem Governorate- Ministry of Jerusalem Affairs

State of Palestine

His Majesty King Abdullah II's Custodianship and Safeguarding of Al-Quds Muslim and Christian Waqf Properties

Moh'd Azzam Abdel Hafiz Ibrahim Alkhatib

Director General

Jordanian Ministry of Awqaf

The Hashemite Kingdom of Jordan

The presentation will bring examples of His Majesty King Abdullah II's custodianship and safeguarding of Muslim and Christian Waqf properties in the Old City of Jerusalem, including Al-Aqsa Mosque / Al-Haram Al-Sharif and the Church of the Holy Sepulcher. The presentation will focus on the role of Jordanian Jerusalem Awqaf, in exercise of HM's Custodianship, to conserve and protect tens of historic schools, Khans, Hammams, Sabils, walls, houses and Christian Waqf monuments. The presentation will also discuss the very difficult legal, political and daily life circumstances, which

Jerusalem Awqaf faced in order to conserve Waqf properties from Israeli confiscation or change of function, identity and ownership of Waqf properties. Among the Waqf properties, which Jerusalem Awqaf is defending are the Umayyad Palaces, Ribat Al-Kurd, Bab Al-Rahmah Cemetery, Bab Al-Asbat properties, the Silsileh Street shops, the Sultan Pool, the Augusta Victoria, Bab Al-Asbat, Nabi Dawood Mosque, Nabi Musa and the Suwaneh Waqf land. The presentation concludes with recommendations of the Jerusalem Awqaf requirements in order in order to stop Israeli Occupation aggressions against many Waqf properties and the Israeli obstruction of Jordanian Jerusalem Awqaf's historic role in conserving these properties.

The Hashemite Kingdom of Jordan's Tutelage over the Holy Places in Al-Quds and the Infringements of Israel on Al-Quds Waqfs

Dr. Wasfi Mohammad Abdelrahman Kailani

Director

The Hashemite Fund for the Restoration of Al-Aqsa Mosque

The Hashemite Kingdom of Jordan

I will present the most flagrant Israeli violations against the historic Status Quo of the Old City of Jerusalem and Its Walls. The presentation will shed light on major documented violations reported by Jordan and Palestine to the World Heritage Centre of UNESCO. The presentation will discuss the UNESCO's approach in dealing with these violations and Jordanian follow up to reaffirm and defend the authentic identity of each site and Waqf property suffering from Israeli attempts of Judiazation. The presentation concludes with recommended methods of how should Muslims and Arabs act to ensure revealing Israeli changing of Jerusalem history and ensuring that the authentic narrative should be dominant in global media and academic sources.

9 MAY 2017 TUESDAY

9.00 – 10.30

Fourth Session: Experiences on Al-Quds Waqfs in the World-I
Head of the Session – **Adil Mohamed A. Alsharif, Executive Director, World Waqf Foundation-IDB**

How to establish AWQAF in the world for Al-Quds

Halled Azbarga

*Adviser; Director of Al-quds Foundation for Human Rights
Al-quds Foundation for Human Rights
State of Palestine*

This research consists of three main parts. The first part talks about the general situation of the Islamic Waqf in the city of Jerusalem, and the effects of the British mandate and the Israeli occupation in 1948 on it. These effects were as a result of many actions done by the occupation, including occupying and taking by force many Waqf properties and changing the city in many different aspect to achieves its goals. Moreover after loss of many important historical documents and martyrdom of many famous Palestinian characters. All that In order to focus on the negative consequences of the occupation which affected the present of the Islamic Waqf in Jerusalem. The second part of this research focuses on the laws that the occupation had created in order to be in charge of these lands and for forcibly withholding from its legal owners. In addition focusing on these laws put by the occupation with the aim of taking charge of Waqf properties in Jerusalem, especially the Absentee Law and the law of planning and building.

The third and last part deals about the present problems of the Islamic Waqf in general in the city of Jerusalem, and the family Waqf in particular. In addition, focusing on the ways and means which can be used to solve these problems and legal obstacles, with aim of preserving and helping to investing and supporting the Waqf in Jerusalem in the best ways, in order to repel the Judaism campaign that the city faces during these difficult period.

Reality of Awqaf in Al-Quds

Dr. Akrama Said Abdalla Sabri

Head of The Islamic Supreme Committee

Preacher of Al Aqsa Mosque

State of Palestine

Kuwait's Endeavor in Supporting the Waqf of Al-Quds

Dr. Abdulmohsen A. H. Alkharafi

*Former Secretary General of Kuwait Public Awqaf Foundation
(KPAF)*

Faculty Of BSIC Education

State of Kuwait

Developing Waqf of Al-Quds in Sudan

Mohamed Osman Mohamed Saeid

Chairman of Al-Quds-Waqf Board

Al-Quds–Waqf

Republic of Sudan

In the year 2010 and as instructed by the President of the Republic of Sudan, a piece of land with a very special location in the center of Khartoum with an area of 4,893 square meters and an estimated value of five million dollars (\$5,000,000) was dedicated under the name of “**Quds-charity-Waqf**”.

It was pre-conditioned that the land and its benefits will go to the service of the city of Jerusalem and Al-Aqsa Mosque.

The first stage (initial plan):

The project started with great enthusiasm, where all designs were prepared for a huge commercial complex including two towers, between them a shopping mall, a conference hall and a mosque with a design similar to the Dome-of-Rock mosque in Jerusalem.

The construction total cost of the project was estimated to be around fifty-seven million euros (€ 57,000,000).

Unfortunately, the project did not emerge because of the circumstances that led to the separation of southern Sudan in 2011. Which had resulted in many economic and financial difficulties that faced the country after the removal of Sudan's oil revenues from the state budget,

It was also not possible to find any external party that can provide funding for the project.

Alternative Plan (the current phase):

For practical reasons and in order to keep the (waqf-Land) from Pre-dominance until being able to implement the initial plan, the Board of Directors of (**Quds-charity-Waqf**) had to make a partnership with the Khartoum state government and a local company to carry-out the construction of a popular market in the (waqf-Land); this partnership ended on 12/31/2016, where the market facilities devolved into two-thirds for the (**Quds-charity-Waqf**) and one-third for the company,

It had been agreed with the company to completely move out of the market in exchange for a financial maturity to be paid from the market revenues in the form of (monthly installments) that will be completed at mid of 2018.

The evaluation of buildings and structures in the market (as assets) is estimated by (\$750,000) seven hundred and fifty thousand dollars. The annual revenue of the market is equivalent to (\$ 300,000) three hundred thousand dollars. and is expected to increase in two years to reach (\$ 400,000) four hundred thousand dollars,

Al (Quds) Supporting projects:

Never had a doubt that it's only due to the blessing of this blessed city (**Quds**) that we were able to move with this (**Quds-charity-Waqf**) from scratch to a (relatively-successful) project that can self-generate an annual revenue and put us in a position to make plans for a developing and self-funded Quds-Supporting projects.

- In this (transition-year) 2017 we will be paying the monthly installments payments to the financier, our projects are valued at (\$ 50,000) fifty thousand dollars,

- Expected to Rise in the next year, God willing, to (\$ 200,000) two hundred thousand dollars
- And then reach the maximum value in 2019 and the following years, with (\$ 350,000) three hundred and fifty thousand dollars.
- The beginning was to establish a (projects management dept.) within the (**Quds-charity-Waqf**) organization; The duties of this projects department is to plan, implement, evaluate and follow-up the Quds-Supporting projects. In addition to finding the right partners and intermediaries wherever there is no direct access to beneficiaries.
- We look forward to finding advice and directions and perhaps potential partners through-out this conference.

The final stage:

Between the initial plan that we wish to be funded, and the alternative plan that is been implemented; there are some differences in details and advantages.

- The initial plan; is the original idea and if it's implemented it will represent a symbol and model that will honor Jerusalem, and those who are working for it, and a model for other cities and capitals to follow.
- It provides and a considerable revenue that could cover a big part of the seriously desired needs. In addition to some other features.
- the obstacle that prevents it is the financial funding and the economic feasibility of such large real estate investment, considering the pay-back period of the fund, and the existence of other (Waqf) in other places in (Khartoum and other Sudanese cities) which are still in the zero stage compared to this, as it has become self- generating for annual revenue; this makes them the first financing priority if any funds are available.
- On the other hand, the alternative plan - despite its relative success – still remains below the level of ambition and not tempting to continue if funding is available to implement the initial plan.
- Many factors support the continuation of the alternative plan for some years, in the other hand there are some factors pushing towards ending the alternative plan as soon as possible. And comparing between these and those, we provide enclosed within this study to be reviewed by the conferees and to add their Notes and direction which are considered indispensable for us.

Waqf of Al-Quds in Algeria Republic

Garn Mohamed Islam

*Teacher Faculty of Law and Political Science
Université Mohamed Lamine Debaghine Sétif 2
People's Democratic Republic of Algeria*

Since the early days of the acceptance of Islam, the Algerians have attached much importance to Jerusalem. This importance that the Algerians gave to Jerusalem is only not resulted from spiritual bonds among each other. Another factor linking Algerians to Jerusalem is the facts and events occurred in Islamic history, and even the Algerians played a major role in the construction of Jerusalem. Therefore, the foundations are regarded as the most important appearing of the Algerians' connections with Jerusalem. Today, however, Jerusalem has been occupied by Zionists. Today it has become a necessity for Jerusalem to call for an action and to bring Islamic Ummah together to protect Islamic identity of Jerusalem and Al-Aqsa Mosque. Idea for establishing of a foundation apart from Jerusalem emerged to support the people of Jerusalem and to support the preservation of the holiness of the city. The foundations have undertaken a civilized role in the preservation of the sacredness of the mosque in question and in the support of the city.

In this study file, we will try to address the Jerusalem foundations in Algeria in order to answer the question, **“What is the role of foundations for supporting the city of Jerusalem and increasing the steadiness of the people of Jerusalem?”**. We will mention from the structure of the relations between the Algerians and Jerusalem in order to show in all aspects that the Algerians are a representative in this city on foundations. Then we will try to introduce the Jerusalem foundations in Algeria today to provide a sustainable support and to finance many projects to be realized. Also we will address the examples of Kudus Foundation in Algiers, which is the capital city of Algeria, and handle how they have assessed the funds and how a role these projects have played in supporting the city of Jerusalem and increasing the steadiness of the people of Jerusalem. Finally, if we summarize this study, Algeria has not severed all ties with the people of Jerusalem and has actively maintained its role in supporting the city of Jerusalem and its people in view of the fact that Jerusalem is

under occupation today. Therefore, it is accepted that the Jerusalem foundations operating in a very active manner in Algeria, set a good example for foundations established in accordance with these purposes. It is required to attach more importance to these foundations and to develop them to ensure that Jerusalem foundations may fulfill their duties in full.

The Reality of Al-Quds Waqf in Morocco Kingdom

Abdelkebir Alaoui M'Daghri

Discussion

10.30 – 10.45

Coffee Break

10.45 – 12.15

Fifth Session: Experiences on Al-Quds Waqf in the World-II
Head of the Session – **Dr. Adnan Ertem, Director General of DGF**

The Role of European Muslims in Supporting Al-Quds City

Dr. Adel Abdul-Qadir Mohamed Sabir

President

Islamic Jerusalem Research Academy in England

United Kingdom

Al-Quds (القدس / Old City / Old Jerusalem) is the most important religious and historic city of Palestine. For Muslims, Al-Quds's significance is attributable to the importance of Masjid Al-Aqsa (Bayt Al-Maqdis), being the first Qiblah and the second house of Allah built on earth; the site of al-Isra and al-Mi'raj; the place where Prophets and Messengers of Allah are buried; and the only Masjid mentioned by name in the Quran apart from the Ka'bah. Since its occupation, in 1967, the occupier has distorted many of the old city's landmarks, and its social, economic and political structure. In 1981 Old Jerusalem and its walls were listed by UNESCO on the World Heritage List at the request of the Hashemite Kingdom of Jordan, and in 1982 it was listed on the endangered heritage list.

It is a duty for all Muslims to understand their responsibilities regarding safeguarding Masjid Al-Aqsa. European Muslims can support Masjid Al-Aqsa and Al-Quds city in many ways. This paper focuses on the role of European Muslims in supporting Masjid Al-Aqsa and Quds City through supporting sustainable projects including:

- Projects that aim at increasing the awareness among Muslims in Europe about the religious importance of Masjid Al-Aqsa and the significance of its visit. This would develop religious tourism initiatives, enhancing the economy of Al-Quds city.
- Projects that aim at protecting the historic architectural heritage of Masjid Al-Aqsa and Al-Quds city.
- Projects that would contribute to the social and economic improvement of Al-Quds city's communities and the betterment of its cultural heritage.
- Projects that focus on sustainable development, capacity building and empowerment of human resources to enhance employment opportunities and ultimately to improve the economy of the Al-Quds city.

The above projects and more can be funded and sustained through a dedicated Waqf for Masjid Al-Aqsa and Al-Quds Projects.

Al-Quds Waqfs in Europe, Sweden Case

Khalid Al Yousef

Manager

Al Quds Insamlingsstiftelse

Kingdom of Sweden

The paper presents the concept of stopping a central building in the Swedish city of Malmö which allocates its revenue to serve Jerusalem. The paper lists the practical steps to achieve this and the interaction of the Arab and Muslim community and the Swedish authorities' understanding of the project and the type of facilities provided. The paper concludes with general recommendations from the experience of the Waqf and how to employ Waqf banks in the service of the holy city in cooperation with the Swedish institutions and in coordination with the official authorities.

Humanitarian Aid for Baitul Makdis from Malaysia through Humanitarian Care Malaysia (MyCARE)

Assoc. Prof. Dr. Hafidzi bin Mohd Noor

Assoc Prof/Dr / Chairman

Humanitarian Care Malaysia Berhad

Federation of Malaysia

MyCARE has always been committed since her inception from her precursor organization Aqsa Syarif in 2010 to supporting the Palestinian cause in general and the occupied Baitul Makdis in particular. Our active contribution has been channelled through al Quds Foundation in the early stages, by which we have a local chapter Yayasan al Quds Malaysia. We have also pledged in 2015 relief for Palestinians in Jerusalem amounting to USD400 thousand geared towards restoration and sustainability of the activities in and around Masjid al Aqsa as a whole. Two of MyCARE agencies, Aqsa Syarif and Rose2Rose (an outfit that focus on assisting women and children in need of relief) has concluded the pledge through a Palestinian relief agency based in Istanbul. This is the continuation of existing funding and financial assistance that has been channelled to Baitul Makdis. In recent years more emphasis has been given to the mosque activities and also effort to withstand the continued threats on al Aqsa mosque by the occupation forces. The stepping up of persecution in East Jerusalem and the West Bank over a wider area has caused a lot of sufferings, injuries and loss of livelihood to the residents of the occupied territory. This assistance in more specific term include supporting salaries of teachers serving the education needs in al Aqsa mosque (USD90,000), financing and empowering women of al Aqsa through community centres (USD7,500), supporting and training women reporters in al Aqsa so that they can broadcast news report effectively (USD67,000), food aid for 30 families (USD36,000) for one year, assistance for 50 poor families from among the teachers (USD135,000) for one year. Malaysia has always been committed to the Palestinian cause and Baitul Makdis in particular and will continue to do so until the liberation of the holy land from the Zionist occupation.

The Advancement of Al-Quds in South Africa through Awqaf Projects – The case of the Palestine Museum and Human Rights Centre

Mikael Yasser Collier

Deputy CEO

Awqaf South Africa

The Republic of South Africa

The land of Palestine is historically significant. Since time immemorial, the land has played host to many of the Messengers and Prophets of Allah earning it the title of The Land of the Prophets.

During the period of the Khalif Umar RA) the land of Palestine was liberated from the Romans. After the conquest, Umar (RA) passed an unprecedented and historically significant law, binding on all future generations of all religions and on all people by signing an agreement, in which he refused to distribute the land amongst the Muslim soldiers and declared it an Islamic Waqf benefiting future generations.

This revolutionary foresight sealed the fate of the Palestinian Land as a place for the homogenous development of all Abrahamic societies within the Land of Palestine to live and coexist in peace and mutually assured security.

The current occupation of Palestinian lands by the Zionist forces necessitates a unified solidarity movement. The South African society, having experienced the oppressive nature of Apartheid, identifies with the Palestinian struggle and to give expression to this solidarity the first Palestinian Museum and Human rights centre has been established as a Waqf in Cape Town.

The Palestinian Museum and Al Kaaf Human Rights Centre is the first of its kind and size and intends to become a political museum and educational institution supported by the voluntary work of individuals in South Africa and internationally. The museum aims to reconstruct truth and justice through exhibiting Palestinian political discourse and to correctly posit the memory of the tragedy that has unfolded.

Study of Al-Quds Waqfs in India

Dr. Sahibe Alam

Senior Research Fellow

Hassan Bin Mohammed Center for Historical Studies

State of Qatar

It is well-known that India has religious, cultural and commercial links with Hejaz and the Holy Mosques in Makah, Medina and Jerusalem since ancient times. And such cultural and religious relations between India and holy places in Hejaz and Jerusalem prompted the Islamic Emirates in India during the Islamic period and British rule to make contributions in constructing Waqf properties such as Hospices, Rubats and Hospitals etc in the Two Holy Mosques, especially in Mecca and Jerusalem for charitable purposes. They also managed suitable funds to cover the financial and administrative requirements of these Waqf properties.

Prophase the oldest charitable Hospice is “Faridia Hospice” which was built by Indians in Jerusalem in the thirteen century that is known today as “Indian Hospice”. During the British rule Indian Muslims purchased piece of land located around the Hospice and declared it as Waqf for the sake of Hospice. Indian Muslims also purchased lands in Ramallah, Gaza, Haifa, and Jaffa and dedicated it as a Waqf under The Islamic Higher Council of Jerusalem.

Last year I had opportunity to visit the National Archives of India. And during the research I come across number of important documents related to Indian relation with Jerusalem. Among them those important documents which have valuable information about the Indian Waqf in Jerusalem and its financial assistances provided by Islamic Emirates, especially Hyderabad and Bhopal etc, to the advancement and preservation of Muslim religious and cultural institutions in Jerusalem. It also has useful information about the families which supervise these Waqf properties for charitable purposes and manage them under Islamic Waqf board of Jerusalem and Gaza.

This research paper aims to reveal the facts about the specific documents related to the Indian endowments in Jerusalem, which are preserved in Indian National Archives in Delhi. I hope that this research

paper gains importance of being an attempt to study the Awqaf and its current conditions not only in Jerusalem but also in India with the help of British documents and other Indian sources. The importance of this paper also lies in shedding light on the current situation of Indian endowments in Jerusalem as well as in India, which will benefit over a strengthening of religious and cultural relations between Indian and Jerusalem in the future. The paper also has purpose to provide information about the existing status of Awqaf in India and the role of Waqf Board in protecting and developing the Waqf properties in India.

The serious studies of existing status of Waqf properties irrespective of whether in Jerusalem or in India can provide proper salutations and mechanisms to protect, manage and develop the endowments in India and Jerusalem, which need serious consideration and discussion to put the intuition back in to its lost glory. This paper, therefore, aims to look into the relevant issues related to Awqaf and provide recommendations to look for better mechanism for the protection, management and development of Waqf properties in India and Jerusalem.

Phases of the Hashemite Restoration of Al-Aqsa Mosque / Al-Haram Al-Sharif

Abdullah Ali Hasan Al-Abbadi

Secretary General Assistant/ Director of Al-Aqsa Mosque Department

Ministry of Awqaf & Islamic Affairs

The Hashemite Kingdom of Jordan

The presentation will describe five phases of the Hashemite Restoration Projects of Al-Aqsa Mosque / Al-Haram Al-Sharif since 1924, 1953-1967, 1969-1994, 1994-1999 and 1999-2017.

Discussion

12.15 – 13.30

Lunch Break

13.30 – 14.15

Sixth Session: Al-Quds Experiences of NGOs in Turkey
Head of the Session – **Dr. Fahmy Howidy, Deputy Editor-in-Chief
of the Al-Ahram Newspaper**

Ummet Waqf

İsmail Tezel

Director of Internal Affairs

Waqf Al-Ummah

Republic of Turkey

Isra Waqf: The First Waqf Dedicated to the Academic Excellence on Beytülmakdis

Dr. Khalid El Awaisi

This paper will focus on the importance of knowledge and education as a means for making a change for Jerusalem. It will discuss the work of the Islamic Jerusalem Research Academy (Beytülmakdis Çalışmaları Vakfı) in the past two decades since its inception from al-Aqsa Mosque in 1990 and then its academic establishment in Britain in the early 1990's. As well as its recent establishment in Turkey in 2015, as a centre for the rest of the Muslim World. The paper will discuss the work done in terms of creating knowledge and investing in people; an example is scholarship to people within Palestine, empowering them with knowledge to make change on the ground and support the people within Jerusalem and Palestine. The paper will show how this project fits in with other projects of the Wakf/ Vakf in leading an intellectual revolution to end the intellectual nakba, and through knowledge that drives change & freedom.

Mirasımız Association: The Restoration of Islamic Monuments in Al-Quds and Its Surroundings

Muhammet Demirci

Dr.

Islamic Jerusalem Research Academy

Republic of Turkey

As the MİRASIMIZ Association, we have carried out 45 historic mosques and 70 historic houses in and around Jerusalem. The most famous of our historical house restorations is the house of Sultan Salahaddin Eyyubi, also known as “Jerusalem conquest”, and Ayyubi house was originally restored and made available as appropriate. Among our restorations we have the El-Hamule Mosque in Akka, In addition to this, our activities continue to meet the needs of lives Muslims in the houses around Masjid-I Aqsa.

Discussion

14.15 – 14.30

Coffee Break

14.30 – 15.15

Seventh Session: Supporting Al-Quds through Economic Empowerment

Head of the Session – **Dr. Wasfi Mohammad Abdelrahman Kailani, Director of The Hashemite Fund for the Restoration of Al-Aqsa Mosque**

Sustainable Waqf and Resilience Building in Al-Quds

El-Mansour Feten

*Adviser to the President, Director, Special Funds
Islamic Development Bank
Kingdom Of Saudi Arabia*

The ongoing occupation in Palestine and the difficulties faced on its own lands by its people and the humanitarian conditions in Syria and other Islamic countries requires stronger solutions beyond ineffective humanitarian efforts and developmental activities that do not serve any purposes in existing crisis level. The current situation reminds us the historic effects of the foundations built within the scope of protection.

- a- To preserve the existing foundations, to prevent the poverty, to eliminate the factors that cause conflicts, crises and hazards.
- b- To speed up the aids to protect lives and resources in crises.
- c- To give importance to progress and to raise the development threshold.

The foundation is a development tool of third sector in the social services that keep emotional bonds alive. It emerges in the direction of personal interests and official decisions. With the need for the sustainability of services and the development of solutions, the number of consumer foundations has declined compared to producer foundations selling their products on the markets and spending their profits on the foundation's charities. Despite this development, the intentions of the foundations are to invest permanently in the main products by using the technology and resources in a good way and to relieve people's distress living in the Palestine, Damascus and other places and to be a hope for them.

This study file tries to provide some suggestions to develop the foundations and to ensure that foundations have influence on conditions of occupation victims and deterritorialized persons and to use these incomes to meet the needs of persons in the most appropriate way by means of obtaining more incomes. Again, this study focuses on how the system of foundations will benefit from technical progress and development through co-investment together with business people and young entrepreneurs in projects with social influence that will generate profits. The foundation, by definition, endeavours to ensure that the poor stands on their own feet instead of helping the poor, to prevent the budget deficit of the government, to create job opportunities and ensure that families live an economically honorable life.

Development of Palestine through Waqf Projects

Anasse El Hasnaoui

General Manager

4us Consulting

The Kingdom of Morocco

It is considered that the most important issue that occupies the minds of those who attach importance to the Palestinian problem in which the Palestinian people pass through different stages is to ensure the development of the economy of Palestine. It seems that the development issue in Palestine and the conditions where they experienced have brought a particular qualification to both the nature of the activity and development plans and programs. Thus, the concept of development has gained a special meaning depending on goings- on in the region and on the course of economic, social and political life. The development process in Palestine has been exposed to many obstacles and strains that have prevented the stabilization of this process and have affected in a negative way the living standards of the people living in the Palestinian. The existence of a serious, realistic and fruitful solution process is essential to remove these obstacles and to develop the country's economy. However, this is possible through an institutional structure that can offer innovative, comprehensive and deep solutions. As a result, economic support programs for poor families create tangible outcomes in poverty and sustainable development areas and very large impacts. For the poor living in the Palestinian, it was decided to establish an international institution for the improvement foundation of the Palestinian economy.

Purpose of Proposed Project: The purpose of this project, the poverty in Sherea, Gaza Strip and Jerusalem is to remove with the aim of providing economic support to the poor living in the Palestinian by means of establishing an economic, financial, international and independent institution.

Purposes of the Project:

- To register above mentioned institution, which is administered by a special commission whose laws are suitable for institution's purposes, in the Arab, Islamic or Western countries.
- To raise the capital, which started with 500 million US dollars, to the level of billion dollars in ten years.
- To make investments in Palestine together with the Palestinians for the benefit of the poor living in the Palestinian.
- To carry out works with the purpose of financing the social projects that will have a particularly high impact on Jerusalem.
- To perform the activities to direct the foundation's properties and to protect the foundation's properties legally.

- To conduct the additional funding activities within the framework of local and universal opportunities to meet the needs.
- To enable the poor living in the Palestinian to find international markets for merchandises that they produce and to ensure that they collaborate with major commercial institutions and international specialized organizations.
- To work in harmony with the different national organizations in Palestine to eliminate poverty.
- To work in harmony with the different national organizations in Palestine for the protection of the foundations.
- To support the social projects designed for poor families living in the Palestinian. To make sustainable investments to contribute to their projects and products.
- To be in harmony with the private strip in Palestine and outside private strip in Palestine in order to support the strengthening of the possibilities of Palestinian producers.

This file prepared for the conference presents the basic features, intellectual and methodological bases, reasons, characteristics of this project and the expected positive developments related to the situation of foundations in Palestine. We beg of Allah that this conference will give *momentum to the realization of the great foundation to be established for the Palestinians.*

The Role of the Islamic Waqf in Supporting the Education Sector in Al-Quds

Abla Saed Muhtadi

Researcher

University Of Jordan

The Hashemite Kingdom of Jordan

The education process is considered one of the major elements in Nations progress and their civilization prosperity, and the follower of the education reality in Jerusalem finds it very modest and backward as a result of the Israeli occupation Administration targeting this sector since the first day of occupation in 1967, by following a systematic policy for obstructing the methods of its development to cope with the increase of the Arab population in the City, as a result of their knowledge of the importance of this sector and its effectiveness in the steadfastness of the population of Jerusalem.

In spite of the important role of the Islamic Awqaf, generally, in supporting the different social sectors in the Islamic World, but the education sector in Jerusalem since the era of Saladin Al-Ayyubi was the most likely in limiting Awqaf Charity on its interests, and, firstly, that was only for seeking, the Pleasure of Allah, and, secondly, to fill the emerging need not to oblige the State to undertake such burdens; so, limiting the Awqaf Charity on the Education Sector was the best choice, the Moslem Rulers followed Saladin's approach in establishing schools in Jerusalem and limiting the Awqaf Charity on it and on the Teachers so that the movement of science and education flourished and became a beacon of science and is supported by senior scientists, judges and teachers from all over the world.

And what is today like yesterday, as we find the occupation State does not assume its responsibilities towards the education sector in the occupied Jerusalem only, but it destroys the remaining of it; and as a consequence of that, we better limit the Awqaf Charity on its interests, and to put a compact strategy for constructing Waqf Projects for supporting this sector and the existing one, and that results in supporting the population of Jerusalem and their steadfastness and thus consolidate the Islamic civilization in the Flower of Cities.

Discussion

15.15 – 15.30

Coffee Break

15.30 – 16.30

Eighth Session: Roundtable Workshop about the Future of Developing Al-Quds Waqf around the World Through Successful Initiatives and Projects

Head of the Session - **Dr. Sami Mohammad Hasan Alsalahat, Founder of IIIW**

Founder

International Institute of Islamic Waqf

Federation of Malaysia

This research consists of three main parts. The first part talks about the general situation of the Islamic Waqf in the city of Jerusalem,

and the effects of the British mandate and the Israeli occupation in 1948 on it. These effects were as a result of many actions done by the occupation, including occupying and taking by force many Waqf properties and changing the city in many different aspect to achieves its goals. Moreover after loss of many important historical documents and martyrdom of many famous Palestinian characters. All that In order to focus on the negative consequences of the occupation which affected the present of the Islamic Waqf in Jerusalem.

The second part of this research focuses on the laws that the occupation had created in order to be in charge of these lands and for forcibly withholding from its legal owners. In addition focusing on these laws put by the occupation with the aim of taking charge of Waqf properties in Jerusalem, especially the Absentee Law and the law of planning and building.

The third and last part deals about the present problems of the Islamic Waqf in general in the city of Jerusalem, and the family Waqf in particular. In addition, focusing on the ways and means which can be used to solve these problems and legal obstacles, with aim of preserving and helping to investing and supporting the Waqf in Jerusalem in the best ways, in order to repel the Judaism campaign that the city faces during these difficult period.

16.30 – 17.00

Coffee Break

17.00 – 17.30

Closing Session

Dr. Adnan Ertem, Director General of DGF

Recommendations and the Final Declaration of the Forum

الملتقى الدولي لأوقاف القدس
دور الأوقاف في التنمية الاقتصادية في مدينة القدس الشريف وما حولها
12- 13 شعبان 1438 هـ - الموافق 8 - 9 مايو 2017 م
في مركز حليش للمؤتمرات - اسطنبول

تحت رعاية
فخامة الرئيس التركي رجب طيب أردوغان

حفل الافتتاح
أسبوع الأوقاف والملتقى الدولي لأوقاف القدس
الاثنين 8 من مايو 2017

13.00 – 14.30

قراءة القرآن

أسامة خميسة

عرض الفيديو

مؤسس المعهد الدولي للوقف الإسلامي

د. سامي محمد حسن الصلاحات

المديرية العامة للأوقاف، مكتب رئيس الوزراء في الجمهورية التركية

د. عدنان ارتيم

نائب رئيس وزراء الجمهورية التركية

فخامة السيد ويسى كياتاك

الأمين العام لمنظمة التعاون الإسلامي

سعادة الدكتور يوسف بن أحمد العثيمين

رئاسة الوزراء الفلسطينية

سعادة الدكتور رامي الحمد الله

المملكة الأردنية الهاشمية

جلالة الملك عبد الله الثاني

المملكة المغربية

جلالة الملك محمد السادس بن الحسن

رئيس الجمهورية التركية

فخامة الرئيس رجب طيب أردوغان

تكريم راعي المؤتمر

الملتقى الدولي لأوقاف القدس
دور الأوقاف في التنمية الاقتصادية في مدينة
القدس الشريف وما حولها

14.30 – 15.00

افتتاح فخامة الرئيس رجب طيب إردوغان لمعرض الملتقى

الملتقى الدولي لأوقاف القدس:

دور الوقف في التنمية الاقتصادية لمدينة القدس الشريف وما حولها
الاثنين 8 من مايو 2017

8.30 – 9.00

تسجيل المشاركين

9.00 – 10.00

الجلسة الأولى: ورشة عمل حول تطوير المنتجات الوقفية المقدسية
رئيس الجلسة: د. خالد إيرن، المدير العام لمؤسسة IRCICA

الشيخ أحمد الصبان، وكيل وزارة الشؤون الإسلامية والأوقاف
والدعوة والإرشاد سابقاً في السعودية

د. عبد الحلیم زيدان، معهد برامج التنمية الحضارية

د. سامي سلمان، العضو المنتدب للمعهد الدولي للوقف الإسلامي

د. هشام دفتردار، مستشار في وكالة التصنيف الإسلامي الدولية في البحرين

المناقشة

10.00 – 10.15

استراحة القهوة

10.15 – 11.15

الجلسة الثانية: القدس من الوجة التاريخية

رئيس الجلسة: السيد هایل عبد الحفيظ داود، الوزير السابق للأوقاف والشؤون والمقدسات
الإسلامية في المملكة الأردنية الهاشمية

الدور التركي في تطوير الوقف في القدس من العهد العثماني وحتى اليوم

أ.د. زكريا كورسن

أوقاف القدس في نصوص القانون الدولي

أ.د. حسن حسين جونس

سلطة الأرشيفات: ضمانات لمستقبل أوقاف القدس، المديرية العامة للأوقاف

د. شريفة إيرغلو ميميس

واقع الأوقاف والممتلكات المسيحية في القدس

د. عودة بطرس قواس

المناقشة

15.00 – 16.30

الجلسة الثالثة: الدور الفلسطيني والأردني في دعم القدس وما حولها
رئيس الجلسة: د. عبد المحسن الخرافي، الأمين العام السابق للأمانة العامة للأوقاف
بالكويت

خدمات الدولة الفلسطينية للقدس وما حولها

السيد يوسف شيخ

خدمات الدولة الفلسطينية للقدس وما حولها

عدنان الحسيني

الوصاية والرعاية من الملك عبد الله الثاني للممتلكات والأوقاف الإسلامية والمسيحية في
القدس

محمد عزام الخطيب

الوصاية الهاشمية للأماكن المقدسة في القدس وانتهاكات إسرائيل لأوقاف القدس

د. وصفي محمد الكيلاني

الثلاثاء 9 من مايو 2017

9.00 – 10.30

الجلسة الرابعة: تجارب الأوقاف المقدسية في العالم (1)
رئيس الجلسة: عادل محمد الشريف، المدير التنفيذي لمؤسسة الوقف العالمية

كيف تؤسس أوقافاً مقدسية في العالم

خالد زبارقة

واقع الأوقاف في القدس

د. عكرمة سعيد صبري

مسعى الكويت لدعم الوقف في القدس

د. عبد المحسن الخرافي

تنمية وقف القدس في السودان، الحالة السودانية

السفير محمد عثمان محمد سعيد

وقف القدس في الجمهورية الجزائرية

قرن محمد إسلام

واقع وقف القدس في المملكة المغربية

عبد الكبير مدغري

المناقشة

10.30 – 10.45

استراحة القهوة

10.45 – 12.15

الجلسة الخامسة: تجارب الأوقاف المقدسية في العالم (2)
رئيس الجلسة: د. عدنان إرتيم، المدير العام للمؤسسات الوقفية في الجمهورية التركية

دور مسلمي أوروبا في دعم مدينة القدس

د. عادل عبد القدير صابر

الملتقى الدولي لأوقاف القدس
دور الأوقاف في التنمية الاقتصادية في مدينة
القدس الشريف وما حولها

واقع أوقاف القدس في أوروبا، الحالة السويدية

خالد اليوسف

المساعدات الإنسانية لبيت المقدس من ماليزيا من خلال الرعاية الإنسانية الماليزية

الأستاذ المشارك، حفيظي بن محمد نور

النهوض بالقدس في جنوب أفريقيا من خلال مشاريع الأوقاف - حالة متحف فلسطين ومركز

حقوق الإنسان

ميكانيل ياسر كولير

دراسة أوقاف القدس في الهند

د. صاحب علم

مراحل الترميم الهاشمي للمسجد الأقصى / الحرم الشريف

عبد الله علي العبادي

المناقشة

12.15 – 13.30

استراحة الغداء

13.30 – 14.15

الجلسة السادسة: تجارب الوقف المقدسية في المنظمات غير الحكومية التركية

رئيس الجلسة: د. فهمي هويدي، نائب رئيس تحرير جريدة الأهرام

وقف الأمة

إسماعيل تازل

وقف الإسراء: الوقف الأول المخصص للتميز الأكاديمي في بيتولماكديس

د. خالد العويسي

جمعية ميراثنا: ترميم الأثار الإسلامية في القدس وما حولها

محمد ديميرسي

المناقشة

14.15 – 14.30

استراحة القهوة

14.30 – 15.15

الجلسة السابعة: دعم القدس من خلال التمكين الاقتصادي

رئيس الجلسة: د. وصفي محمد الكيلاني، مدير الصندوق الهاشمي لترميم المسجد الأقصى

الأوقاف المستدامة وبناء القدرة على الصمود في القدس

منصور بن فتى

تنمية فلسطين من خلال مشاريع الوقف

أنس حسناوي

دور الوقف الإسلامي في دعم قطاع التعليم في القدس

عبلة سعيد المهدي

المناقشة

15.15 – 15.30
استراحة القهوة

15.30 – 16.30

الجلسة الثامنة: ورشة مستديرة عن مستقبل تطوير واقع الأوقاف في العالم من خلال المبادرات والمشاريع الناجحة

- رئيس الجلسة: د. سامي الصلاحات، مؤسس المعهد الدولي للوقف الإسلامي، ماليزيا
- أليات التعاون والتنسيق ما بين الأوقاف بالقدس ومؤسسات الأوقاف في العالم العربي والإسلامي.
  - تفعيل الأوقاف المخصصة للقدس الشريف في دول العالم العربي والإسلامي.
  - إنشاء مشاريع وقفية استثمارية لصالح مصارف مدينة القدس في دول العالم العربي والإسلامي.
  - سبل إنشاء أسهم وصكوك وصناديق وقفية لصالح مصارف مدينة القدس.

16.30 – 17.00
استراحة القهوة

17.00 – 17.30

الجلسة التاسعة: الجلسة الختامية

رئيس الجلسة: د. عدنان إرتيم، المدير العام للمؤسسات الوقفية في الجمهورية التركية

قراءة التوصيات والبيان الختامي للملتقى الدولي لأوقاف القدس، الدورة الرابعة

الملتقى الدولي لأوقاف القدس:
دور الوقف في التنمية الاقتصادية لمدينة القدس الشريف وما حولها
الاثنين 8 من مايو 2017

9.00 – 8.30
تسجيل المشاركين

9.00 – 10.00
الجلسة الأولى: ورشة عمل حول تطوير المنتجات الوقفية المقدسية
رئيس الجلسة: د. خالد إيرن، المدير العام لمؤسسة IRCICA

الشيخ أحمد الصبان، وكيل وزارة الشؤون الإسلامية والأوقاف
والدعوة والإرشاد سابقاً في السعودية
نائب وزير سابق
وزارة الشؤون الإسلامية والأوقاف
المملكة العربية السعودية

الأوقاف العالمية لترسيخ محبة القدس في نفوس الناس وقلوبهم وآلية ذلك ونتائجه.

الحمد لله وحده والصلاة والسلام على من لا نبي بعده،،، أما بعد:

فتعتمد الرغبة في إقامة الأوقاف لدى الناس على معرفة أهمية الغرض الذي ستنشأ الأوقاف من أجله، والفوائد التي ستتحقق للمجتمع والبشرية أو لفئة محتاجة من الناس وبناء على ذلك فإن عطاء الراغب في التبرع أو الإسهام بوقف يزداد ويتأكد بشكل كبير وملحوظ.

ومن هذا المنطلق فإن هدف ورقة العمل هذه هو اقتراح عدد من المجالات التي يوصي بتبنيها لتوعية الأجيال من الأطفال والشباب وكبار السن بالمسجد الأقصى الأسير والقدس السليب ومكانة المسجد والقدس وما ينبغي على المسلمين بل الناس جميعاً حيال ذلك من تعاون وإسهام في الرعاية والمحافظة على الأراضي والأماكن وعلى بقاء أهل القدس فيها والتصدي للتهجير الممنهج والقسري لهم من خلال تقليص الخدمات وفرض ضرائب ورسوم باهظة على كل عمل يساعد على استمرار أهل القدس في السكنى فيها والمحافظة على أراضيها وترميم مبانيها.

وستتناول الورقة الموضوع من عدد من المحاور تسهم بإذن الله في ترسيخ محبة المسجد الأقصى والقدس وأكنافها مع استعراض أهم آليات تحقيق ذلك .

ومن أهم تلك المحاور:

(١) المحور الديني والتاريخي:

ويسهم في تحقيق أهدافه أصحاب الفضيلة العلماء والأئمة والخطباء ومعلمو القرآن والدعاة

والوعاظ والأساتذة المتخصصون في التاريخ.

٢) المحور التعليمي:

ويسهم في تحقيقه المدارس والمدرسون والطلاب بمراحل التعليم المختلفة من خلال المناهج الصفية واللاصفية والمناشط، وأيضا أجامعات والكليات وأعضاء هيئة التدريس بمختلف رتبهم والطلاب والطالبات بمختلف مستوياتهم الدراسية الجامعية والعليا من خلال المناهج الدراسية والبحوث والمناشط الجامعية.

٣) المحور الإعلامي:

ويسهم في تحقيق أهداف التوعية لترسيخ محبة القدس الإعلاميون والكتاب والأدباء والعلماء والمتخصصون والمهنيون والموهوبون في مختلف الفنون من خلال مختلف وسائل الإعلام وبرامجها المسموعة والمقروءة والمرئية التفاعلية وغير التفاعلية، والإعلام الجديد ووسائل التواصل الاجتماعي المستخدمة من المسلمين وغيرهم الإناث والذكور، الأطفال والشباب والمسنين، المتعلمين والأميين، بمختلف لغاتهم وجنسياتهم ومهنهم... الخ.

٤) محور صناعة الترفيه:

ويسهم هذا المحور من خلال وسائل الترفيه وأدواته وبرامجه بمختلف أشكالها وأحوالها وألوانها الموجهة لجميع فئات المجتمع يسهم في تعزيز وترسيخ محبة القدس في قلوب الناس والتعاطف مع قضاياها والإسهام في حل المشكلات التي يواجهها أهل القدس وأكنافها من الفلسطينيين في مجالات التعليم والبيئة والصحة والمياه وعمارّة المنازل وترميمها ومتطلبات حياتهم، والتشجيع على إيجاد الحلول المستدامة للمحافظة على القدس وإيجاد أوقاف في مختلف بلدان العالم يخصص ريعها للقضايا والمشكلات المشار إليها.

ومن أهم نتائج برامج ترسيخ محبة القدس أيضا إيجاد أوقاف تضمن استدامة تنفيذ تلك المحاور وتطوير ألياتها بما يتناسب ومستجدات العصر وما تحتاجه من لقاءات وورش عمل ودراسات.

د. عبد الحليم زيدان، معهد برامج التنمية الحضارية

رئيس

معهد الناتج المحلي الإجمالي (PDG)

الجمهورية اللبنانية

بدأت الورقة بأسلوب تحضير البحث ومن ثم السياق الاستراتيجي في التعامل مع موضوع القدس وتمويل قضاياها.

تم تحدثت الورقة حول القدرات المتميزة، والتحديات والواجبات المطلوبة من المقدسيين مقارنة بالأقليات.

كما تعاملت الورقة مع الأوقاف، بما في ذلك عناصر الاستدامة، وتحقيق أهداف الشريعة ومرونة الاجتهاد، وتمكينها من استيعاب القضايا ذات البعد الاستراتيجي لقضية القدس،

وليس فقط الوضع المعيشي. وأخيراً، تعاملت الورقة مع بعض طرق تفعيل الوعي الوقفي وتطبيقاتها، وبعد ذلك كانت الخاتمة والتوصيات.

د. سامي سلمان، العضو المنتدب للمعهد الدولي للوقف الإسلامي

رئيس

المعهد الدولي للأوقاف الإسلامية

الدولة الماليزية

أفكار ومنتجات حديثة لتطوير أوقاف القدس

- تميزه بالديمومة وارتباط ذلك بالوقف.
- وقف، استثمار و تطور.
- التقيد وميادين الاستثمار في الوقف.
- وسائل الاستثمار الحديث.
- كيف يمكن تحقيق الاستثمارات الجديدة.
- الخبرات الخاصة بالمناطق والمحلية و الدولية لاستمرار التبرعاتو تأمين الدخل.
- المميزات الأساسية لتنمية الإستمرارية.
- أفكار ومنتجات حديثة لتطوير أوقاف القدس.

د. هشام دفتردار، مستشار في وكالة التصنيف الإسلامي الدولية في البحرين

رئيس

أوقاف أستراليا

مملكة البحرين

استثمار وتنمية الأوقاف الإسلامية بالقدس الشريف

إن موضوع الأوقاف في القدس الشريف على جانب كبير من الأهمية والحساسية لما لها من مكانة تاريخية وثقافية ودينية حيث لا تزال تستقطب السياح والحجاج من جميع الأقطار. وتشير الدراسات والتقارير المختلفة إلى ممارسات واساليب من التعدي الإسرائيلي لم يسبق لها مثيل في تاريخ الأوقاف والمقدسات. حيث تواجه الأوقاف في فلسطين عامة وفي القدس بصورة خاصة الكثير من التحديات والعوائق والقيود امصادرتها والسيطرة عليها وطمس معالمها وتغيير ملامحها الدينية، إضافة إلى المضايقات الكثيرة من قبل السلطات والمستوطنين اليهود الذين تقع بعض مواقع الأوقاف و المقدسات قريبة منهم، والحؤول دون الدخول أو الوصول إليها.

وللحفاظ على ما بقي من الأوقاف الإسلامية وانتشال ما اغتصب منها وإعادة ما كانت عليه مؤسسة الوقف قبل الاحتلال، لا بد من العمل الجماعي الجاد والدؤوب. فالأوقاف الإسلامية في فلسطين عامة، والأوقاف الدينية والمقدسة في مدينة القدس خاصة ليست قضية فلسطينية

وحسب، بل هي قضية المسلمين جميعاً. وتقتصر الورقة عدد من الإستراتيجيات والأنشطة المتنوعة الممكن تنفيذها للمحافظة على ما بقي من الأوقاف وتطوير وتنمية ما تداعى منها واسترداد ما يمكن استرداده وإنشاء أوقاف جديدة داخل فلسطين وخارجها لصالح القدس وهذه الإستراتيجيات تقتضي تضافر الجهود الرسمية والأهلية وكذا الخارجية لتفعيلها وتحقيق نتائجها وأثارها المرجوة في التنمية والاستقرار. وتتكون خطة العمل من مجموعة من الملفات والخطط التشغيلية ابتداء من تهيئة المناخ المساعد وحشد الإمكانيات وتوظيف القدرات ووضع الخطط التطويرية لعمليات البناء والإصلاح والصيانة والخطة التمويلية ووضع الموازنات وتعبئة الموارد المالية والخطة التنفيذية لتطبيق كافة البرامج.

المناقشة

10.00 – 10.15

استراحة القهوة

10.15 – 11.15

الجلسة الثانية: القدس من الوجهة التاريخية

رئيس الجلسة: السيد هائل عبد الحفيظ داود، الوزير السابق للأوقاف والشؤون والمقدسات الإسلامية في المملكة الأردنية الهاشمية

الدور التركي في تطوير الوقف في القدس من العهد العثماني وحتى اليوم

أ.د. زكريا كورسن

الأستاذ الدكتور

جامعة الوقف فاتح سلطان محمد

الجمهورية التركية

لقد تطورت الأوقاف التي تعتبر من التراث الإسلامي التقليدي في العهد العثماني أكثر من الماضي، حيث تمكنت الى الوصول إلى الذروة في ذلك العهد. وتتنوع الأوقاف حسب غايات تأسيسها، لكن أكبر الأوقاف أسست من أجل المدن الثلاثة الإسلامية المقدسة. وهي أوقاف مكة المكرمة، المدينة المنورة و القدس الشريف. ناهيك على دعم هذه الأوقاف عن طريق موارد الدخل القوية والطويلة الأجل والثابتة. فكما تقوم الأوقاف المؤسسة في القدس الشريف على تقديم الخدمات المتعلقة بالمساعر المقدسة الموجودة هنالك مع صيانتها، ترميمها وفتحها للزوار من جهة، فهي تسعى في تطوير المدينة من جهة أخرى. وقد تولت الدولة العثمانية أعمال جزءاً كبيراً من الأوقاف أو انتقلت إلى حكم القائمين عليها بعد ان تمكنت من الخوض في صفحات التاريخ وتوسعة أراضيها. ولا شك ان حفاظ الجمهورية التركية على الأرشيفات المتبقية من الأوقاف تحولت إلى خدمة كبيرة قدمتها إلى الأوقاف في تلك الفترة. وستناول مستقبل هذه المدينة التي تعد وفقاً كاملاً في الأصل عن طريق الحديث عن وجهات النظر في الأوقاف بالتركيز على هذا التبليغ

أوقاف القدس في نصوص القانون الدولي

أ.د. حسن حسين جونس

مساعد الدكتور

جامعة بارثين

الجمهورية التركية

مساحة الأراضي الوقفية في فلسطين تضم قرابة 2500 موقع من مساجد ومقابر وكنائس ما زالت قائمة، إلا أنها لم تسلم من سياسة انتزاع الأرض المبرمجة التي سلكتها سلطات الاحتلال منذ عام 1948 م لتهويد الأرض ونزع الصبغة الإسلامية عنها، فبادرت إلى وضع جميع الأراضي والأملاك الوقفية تحت حماية ((حارس الأملاك المتروكة)) أو ((حارس أملاك الغائبين)) بعد أن قامت بحل المجلس الإسلامي الأعلى ولجنة الأوقاف العامة، واعتبرت أملاك الوقف الإسلامي أموالاً متروكة. تهدف هذه المقالة الى المساهمة في موضوع الأوقاف الفلسطينيين المحتلة بتبيين وتشريح احوال اوقاف المغتصبة و منهمة من قبل اسرائيلي. ومن جهة اخرى كشف سبل العمل على استعادة الأوقاف مغتصبة. تركز هذه الدراسة في الوضعية القانونية لهذه الأوقاف في منظور القانون الدولي و اسرائيلي. ستشير الى أمثلة مختلفة من الأوقاف المذكورة و الى أنّ وجود القيود في ارشيف العثماني في هذا الصدد. ثم سيكون الموضوع واضح على أنّ إسرائيل قامت بسيطرة على اوقاف المسلمين في فلسطين. هنا سوف يأتي البحث الى قانون أملاك الغائبين عام 1950. من المعلوم أنّ قانون أملاك الغائبين ليس امر بسيط. سوف نرى لا يُسهّل إلا سيطرة اسرائيلي على الأوقاف الإسلامية والمسيحية و إغتصاب ارض الفلسطينيين. من بعد ستقايس هذه الدراسة قوانين الدولي و اسرائيلي من جهة حقوق الأوقاف.

سلطة الأرشيفات: ضمانات لمستقبل أوقاف القدس، المديرية العامة للأوقاف

د. شريفة إيرغلو ميميس

الدكتور

المديرية العامة للأوقاف

الجمهورية التركية

لا شك أن مجتمع علماء الإسلام المتخصصين في علوم الأوقاف في العالم الإسلامي والعربي مدركين منذ زمن طويل مدى قوة الأوقاف التي تمكنت من التأثير على الجميع والوصول إلى المستوى الاقتصادي - الاجتماعي. كما ساهمت البحوث الجارية منذ مدة طويلة تتعدى الخمسين عاماً استناداً على الارشيف العثماني، في إستيعاب الطرق المتبعة في إدارة بعض أنشطة الأوقاف الدينية والحكومية والتبرعات. كما اصبحت الأوقاف من إحدى المؤسسات الرئيسية في القدس حتى نهايات القرن التاسع عشر اعتباراً من فرض المسلمين للحكم فيها. حيث احتلت مكانة رئيسية في مدينة القدس. وتتكون هذه الدراسات من ثلاثة اجزاء: الأول أهمية طرح الوثائق المسجلة وانشطتها عن طريق الإستفادة منها لوجود علاقة تاريخية بين حماية الوثائق والقيام بدراسات تمهيدية توضح أهمية الأرشيف وانشطته والرقابة المفروضة من قبل السلطة المركزية. القسم الثاني هو تعريف أرشيفات الأوقاف الموجودة في القدس وأنقرة، ثم مقارنة انعكاساتها على المستوى المحلي والإمبراطوري. أما الجزء الثالث فستكون في مناقشة مستقبل الأوقاف في القدس و الوضع الحالي للأرشيفات المذكورة

واقع الأوقاف والممتلكات المسيحية في القدس

د. عودة بطرس قواس

الدكتور

قسم المساعدة إلى اللاجئين الفلسطينيين

المملكة الأردنية الهاشمية

المناقشة

15.00 – 16.30

الجلسة الثالثة: الدور الفلسطيني والأردني في دعم القدس وما حولها

رئيس الجلسة: **د. عبد المحسن الخرافي**، الأمين العام السابق للأمانة العامة للأوقاف

بالكويت

خدمات الدولة الفلسطينية للقدس وما حولها

السيد يوسف شيخ

رئيس قسم

وزارة الأوقاف والشؤون الإسلامية

دولة فلسطين

خدمات الدولة الفلسطينية للقدس وما حولها

عدنان الحسيني

مدير القدس / وزير شؤون القدس

محافظة القدس- وزارة شؤون القدس

دولة فلسطين

الوصاية والرعاية من الملك عبد الله الثاني للممتلكات والأوقاف الإسلامية والمسيحية في

القدس

محمد عزام الخطيب

المدير العام

وزارة الأوقاف الأردنية

المملكة الأردنية الهاشمية

سيقدم العرض أمثلة على وصاية وحماية جلالة الملك عبد الله لممتلكات الوقف الإسلامية والمسيحية في البلدة القديمة من القدس، بما في ذلك المسجد الأقصى \ الحرم الشريف وكنيسة القيامة. وسوف يركز العرض على الدور الأردني في أوقاف القدس، وفي ممارسة وصاية صاحب الجلالة، والحفاظ على وحماية العشرات من المدارس التاريخية، والخانات، والحمامات، وماء السبيل، والحائط (الأسوار)، والبيوت وأثار الوقف المسيحي. كما سيناقش العرض الأوضاع القانونية والسياسية الصعبة وظروف الحياة اليومية التي يواجهها الأوقاف في القدس من أجل الحفاظ على ممتلكات الوقف من المصادرة الإسرائيلية أو تغيير وظائفها،

الملتقى الدولي لأوقاف القدس
دور الأوقاف في التنمية الاقتصادية في مدينة
القدس الشريف وما حولها

وتحديد ملكية ممتلكات الأوقاف. ومن بين ممتلكات الوقف، التي تدافع عنها أوقاف القدس القصور الأموية، رباط الكرد، مقبرة باب الرحمن، ممتلكات باب الأسباط، محلات شارع السلسلة، بركة السلطان، أوغسطة فيكتوريا، باب الأسباط، مسجد النبي داوود، النبي موسى ووقف أرض سوانة. ويتم اختتام العرض بتوصيات من متطلبات أوقاف القدس من أجل إيقاف اعتداءات الاحتلال الاسرائيلي على كثير من ممتلكات الوقف والمنع الاسرائيلي للدور التاريخي الأردني في أوقاف القدس وحماية الممتلكات.

الوصاية الهاشمية للأماكن المقدسة في القدس وانتهاكات إسرائيل لأوقاف القدس

د. وصفي محمد الكيلاني

مدير

الصندوق الهاشمي لترميم المسجد الأقصى

المملكة الأردنية الهاشمية

سوف أعرض الانتهاكات الاسرائيلية الصارخة ضد الوضع التاريخي القائم في مدينة القدس القديمة وأسوارها. وسيلقي العرض الضوء على الانتهاكات الرئيسية الموثقة التي تم الإبلاغ عنها من قبل الأردن وفلسطين إلى مركز التراث العالمي في اليونيسكو. وبنقاش العرض نهج اليونيسكو في التعامل مع تلك الانتهاكات والمتابعة الأردنية للتأكيد والدفاع عن الهوية الأصلية لكل موقع ومعاناة ممتلكات الوقف من المحاولات الاسرائيلية في تهويدها. ويتم اختتام العرض بالأساليب التي تمت التوصية بها في كيفية ما يجب أن يقوم به المسلمون والعرب لضمان كشف التغيير الاسرائيلي في تاريخ القدس وضمان أن يكون السرد الأصيل مهيمنا في وسائل الاعلام العالمية والمصادر الأكاديمية

الثلاثاء 9 من مايو 2017

9.00 – 10.30

الجلسة الرابعة: تجارب الأوقاف المقدسية في العالم (1)

رئيس الجلسة: عادل محمد الشريف، المدير التنفيذي لمؤسسة الوقف العالمية

كيف تؤسس أوقافاً مقدسية في العالم

خالد زبارقة

مستشار، مدير لقدس مؤسسة حقوق الإنسان

وقف حقوق الإنسان في القدس

دولة فلسطين

يتكون هذا البحث من ثلاثة اجزاء. الجزء الأول: الوضع العام للأوقاف الإسلامية في القدس والحديث عن أثر ونتائج الإحتلال الإسرائيلي في عام ١٩٤١ و الحكم البريطاني. ولا شك ان النتائج والآثار المتولدة من الإحتلال والإستيلاء على عدد كبير من الأوقاف إلى جانب ترك المدينة معرضة لتغيرات من عدة نواحي ظهرت كنتيجة للأعمال التي لا تعد ولا تحصى تحت إسم الإحتلال. كما يجب التنبيه على النتائج السلبية الناجمة من الإحتلال المؤثر على وضع الأوقاف الإسلامية المتواجدة في القدس في هذه الأونة بعد استشهاد العديد من

العائلات الفلسطينية و القضاء على الكثير من الوثائق التاريخية المهمة.
أما الجزء الثاني من هذا البحث فيتناول القوانين المتعلقة بوجود مالك لهذه الأراضي
واعتصابها منهم بالقوة. بالإضافة إلى تدقيق القوانين المسنونة نتيجة الاحتلال بغرض تبني
مسؤولية الأوقاف المتواجدة في القدس استناداً على قانون التخطيط والإنشاء و خاصة قانون
Absentee Law (قانون المالك المقيم في دولة أخرى).
أما الجزء الثالث والأخير فيتناول الإهتمام بمسائل الأوقاف الإسلامية الموجودة في القدس
بشكل عام و بمسائل الأوقاف العائلية بشكل خاص. إلى جانب التركيز على الوسائل والطرق
التي من الممكن الإستفادة منها لرفع الحظر القانوني وحل المشكلات في سبيل حماية
الأوقاف في القدس ودعمها على أفضل وجه ممكن لمقاومة الحملات اليهودية التي تعرضت
لها مدينة القدس في هذه المرحلة الشاقة.

واقع الأوقاف في القدس

د. عكرمة سعيد صبري

رئيس المجلس الأعلى الإسلامي

خطيب المسجد الأقصى

دولة فلسطين

مسعى الكويت لدعم الوقف في القدس

د. عبد المحسن الخرافي

الأمين العام السابق لإدارة أوقاف الكويت

كلية التربية (BSIC)

دولة الكويت

هذا مقتطف من الورقة المقدمة إلى المنتدى العالمي حول الأوقاف الإسلامية في تركيا،
اسطنبول، الدورة الرابعة، في مايو (أيار) 2017.

الموضوع: محاولة الكويت في دعم الأوقاف الفلسطينية

تهدف الورقة إلى توضيح ملامح التجربة الكويتية في دعم الأوقاف الفلسطينية وفلسطين، وذلك
يبين أهمية الأوقاف ودورها في خدمة قضايا الأمة، وتوضيح كيفية تعلق الشعب الكويتي بذلك
المكان المقدس، أرض ليلة الإسراء، وتفاعله مع مشاريع الأوقاف بواسطة الحكومة والأعمال
الخيرية، والبيوت الخيرية التطوعية، والمبادرات المجتمعية.

قدمت الورقة ملخصاً لبعض صور ومجالات الدعم من الشعب الكويتي إلى القدس وفلسطين،
في كل من: المجالات العلمية والأدبية، ومجال الإعلام، والمجالات المالية والعينية سواء
الرسمية أو الخاصة، والمجال العسكري، مع لمحة موجزة حول الدعم المجتمعي الكويتي
لأرض ليلة الإسراء وقضاياها.

ولذلك، قدمت الورقة بعض مشاريع الأوقاف الكويتية إلى أرض ليلة الإسراء الموزعة بين
السلطات والمؤسسات الكويتية على النحو التالي:

(1) مشاريع الأوقاف الكويتية إلى أرض ليلة الإسراء وإلى الأمانة العامة للأوقاف: بما
في ذلك صندوق الأوقاف للدعوة والمساعدة، وإدارة مشاريع الأوقاف، ودائرة النفقات
الخاصة.

٢) مشروع الأوقاف الكويتي إلى أرض ليلة الإسراء بشأن جمعيات المصلحة العامة:

أ. مشاريع الأوقاف الخاصة بالأمانة العامة للجنة الأعمال الخيرية، وجمعية الإصلاح الاجتماعي، الممثلة في جمعيتين: الجمعية الأولى: سنابل الخير: (أوقاف المسجد الأقصى)، والجمعية الثانية: اللجنة الإسلامية العالمية (الرحمة الدولية).

ب. مشاريع الأوقاف للجنة العربية العالمية – جمعية إحياء التراث الإسلامي.

ج. مشروع الأوقاف للجنة الأعمال الخيرية الفلسطينية – الهيئة الخيرية الدولية الإسلامية.

د. مشروع الأوقاف الخاص بالهيئة الخيرية العثمانية.

هـ. مجموعة الأوقاف بإسم تنمية أرض ليلة الإسراء.

٣) دعم الشعب الكويتي لأمة الأوقاف في تركيا لمصلحة المسجد الأقصى.

أدعو الله قبول هذه المحاولة وتحقيق ما أتمناه، والله هو المؤيد والهادي إلى الطريق المستقيم.

د. عبد المحسن الجار الله الخرافي

تنمية وقف القدس في السودان، الحالة السودانية

السفير محمد عثمان محمد سعيد

رئيس أوقاف مجلس القدس

وقف القدس

جمهورية السودان

تعكس الدراسة تجربة وقف القدس الخيري ودوره في دعم الأوقاف و المشاريع المقدسية في السودان، حيث تم في العام ٢٠١٢م وبتوجيه من السيد رئيس جمهورية السودان تخصيص قطعة أرض مميزة في وسط الخرطوم بمساحة تبلغ ٤,٣٩٨ متراً مربعاً وتقدر قيمتها بحوالي خمسة ملايين دولار (٥,٠٠٠,٠٠٠\$) كوقف تحت مسمى: (وقف القدس الخيري).

جرى إعداد التصاميم لمجمع تجاري استثماري ضخم يضم برجين يتوسطهما مجمع تجاري وقاعة للمؤتمرات ومسجد بتصميم شبيهة بمسجد قبة الصخرة في مدينة القدس، لكن المشروع لم يرَ النور بسبب الظروف الاقتصادية التي مر بها السودان.

من أجل الحفاظ على أصل الوقف من التحويل إلى حين التمكن من تنفيذ الخطة الأساسية، قام مجلس إدارة/نظارة وقف القدس الخيري بتنفيذ خطة بديلة تمثلت في بالقيام ببناء سوق شعبي كمشروع ناجح (نسبياً) يدر عائداً سنوياً يمكن من وضع الخطط بتمويل ذاتي و مُتنامي لمشروعات مقدسية.

عوامل كثير تدعم استمرار الخطة البديلة لسنوات قد تقل أو تكثر، وبالمقابل هنالك عوامل تدفع باتجاه إنهاء الخطة البديلة بأجل ما يتيسر ذلك. وللمفاضلة بين هذه وتلك وتحديد الفترة المثلى تُفرد الدراسة جزءاً يطلع عليه المؤتمرون و يضيفون من عندهم ملاحظات و موجهات لا غنى عنها

وقف القدس في الجمهورية الجزائرية
قرن محمد إسلام
معلم كلية الحقوق والعلوم السياسية
جامعة سطيف 2 محمد لامينه دأباغين
الجمهورية الديمقراطية الشعبية من الجزائر

إن الإهتمام العميق الذي ظل يبديه الجزائريون بالقدس منذ الأيام الأولى التي اعتنقوا فيها الإسلام، ليس ناتج عن إعتبار الصلة الروحية العميقة فقط، لكن ما يربط الجزائريون بالقدس إعتبار ثاني متين نسجته وقائع وأحداث التاريخ الإسلامي، بل كانوا جزءا من صناعته، حيث تعتبر الأوقاف إحدى أهم تجليات طبيعة الصلات الجزائرية المقدسية، إلى أن وقعت المدينة في يد الاحتلال الصهيوني في عصرنا الحالي، وأصبحت القدس واقع يستدعي التحرك، وضرورة لحشد جهود الأمة للمحافظة على الهوية الإسلامية للقدس والمسجد الأقصى، وظهرت فكرة الأوقاف خارج القدس بهدف تثبيت أهلها ودعم صمودهم للحفاظ على المقدسات، وأصبح لها دور حضاري في دعم المدينة، من خلال تثبيت صمود المقدسيين والمحافظة على قدسية المسجد.

ستحاول هذه الورقة البحث في الأوقاف المقدسية بالجزائر، للإجابة على سؤال ما هو دورها في دعم مدينة القدس و تثبيت صمود أهلها؟ حيث سنتطرق إلى طبيعة العلاقة بين الجزائريين والقدس، لتنتقل إلى إبراز جانب من جوانب الوجود الجزائري بهذه المدينة متمثلا في الأوقاف، ومن ثم التعرف على المشاريع الوقفية المقدسية بالجزائر حاضرا، من أجل إستدامة الدعم وإيجاد المصاريف لتمويل عدد من المشروعات، حيث سنتناول بالدراسة نموذج وقفية القدس بالجزائر العاصمة، والإستثمار في أموال الوقف وفي غلاته وريعها، والدور الذي تلعبه هذه المشاريع في دعم صمود القدس وتثبيت ومساندة أهلها.

لتخلص الدراسة في الأخير، الى أن واقع القدس اليوم في ظل الإحتلال لم يمنح الجزائر الشعبية من مواصلة دورها الفعال في دعم المدينة و صمود أهلها، حيث يعتبر وقف القدس بالجزائر نمودجا فعالا للأوقاف المقدسية، يحتاج الإهتمام والتطوير والتعميم من أجل السعي لاستعادة الوقف المقدسي لمكانته وأداء دوره الفاعل في دعم القدس والمسجد الأقصى.

واقع وقف القدس في المملكة المغربية
عبد الكبير مدغري
المناقشة

10.30 – 10.45

استراحة القهوة

10.45 – 12.15

الجلسة الخامسة: تجارب الأوقاف المقدسية في العالم (2)

رئيس الجلسة: د. عدنان إرتيم، المدير العام للمؤسسات الوقفية في الجمهورية التركية

دور مسلمي أوروبا في دعم مدينة القدس

د. عادل عبد القدير صابر

رئيس

وقف بيت المقدس في إنجلترا

المملكة المتحدة

تعتبر القدس (مدينة القدس القديمة) من اهم المدن التاريخية والدينية في فلسطين. كما تحتل مدينة القدس مكانة خاصة لدى المسلمين باعتبارها القبلة الأولى لهم على الأرض مع مكانة المسجد الأقصى الذي يعد بيت الله الثاني. ناهيك على أنها مقبرة للرسل والأنبياء إلى جاني وقوع حادثة الإسراء والمعراج فيها. وهو المسجد الوحيد الذي ذكر اسمه في القرآن الكريم بعد الكعبة (البيت الحرام). وقد تمكنت القوات المحتلة من تحريف الكيان السياسي والإقتصادي والإجتماعي لها وتغيير الشعارات الأساسية لديها منذ عام الإحتلال 1967. وفي عام 1981 انضمت الأسوار والمباني القديمة للقدس إلى قائمة التراث العالمي لهيئة اليونسكو وإلى قائمة التراث العالمي المهدد في عام 1982 بناءً على طلب من المملكة الأردنية الهاشمية .

ولا بد ان إدراك أهمية حماية المسجد الأقصى والمسؤوليات المتعلقة بها وظيفة ملقاة على عواتق المسلمين. ومن الممكن للمسلمين القاطنين في أوروبا حماية المسجد الأقصى و القدس الشريف بطرق عدة. و يركز هذا التقرير على دور المسلمين في أوروبا في موضوع دعم مدينة القدس والمسجد الأقصى عن طريق إسهامهم في مشاريع الديمومة التالية. وستلعب المشاريع التي تستهدف الرفع من مستوى الإدراك بين المسلمين القاطنين في أوروبا لأهمية المسجد الأقصى و زيارته من الناحية الدينية، دوراً هاماً في إحياء إقتصاد مدينة القدس و التنمية السياحية لديها.

• المشاريع التي تستهدف حماية التراث والكيان المعماري التاريخي لمدينة القدس و المسجد الأقصى.

• المشاريع المستهدفة للإسهام في تحسين وضع الشعب الفلسطيني و التراث الثقافي لها من الناحية الإقتصادية و الإجتماعية.

• المشاريع التي تتناول موضوع زيادة فرص الإستقدام و بالتالي السعي نحو تحقيق النهضة، تكوين السعة و إحياء الموارد البشرية بغرض تحسين الوضع الإقتصادي للقدس.

و لا يمكن تمويل هذه المشاريع المذكورة أنفاً و تنكيتهما والحفاظ على ديموميتها إلا من قبل الأوقاف المتنبية لخدمة القدس و المسجد الأقصى.

واقع أوقاف القدس في أوروبا، الحالة السويدية

خالد اليوسف

مدير

وقف القدس مجموعة

مملكة السويد

الوقف المركزي لخدمة القدس في مالمو السويدية

التصورات والتحديات

تعرض الورقة تصورات إيقاف مبنى مركزي في مدينة مالمو السويدية يخصص ريعه لخدمة مدينة القدس، تسرد الورقة الخطوات العملية من أجل تحقيق ذلك وتفاعل الجالية العربية والمسلمة وتفهم السلطات السويدية للمشروع ونوع التسهيلات المقدمة. تخلص الورقة إلى توصيات عامة من واقع تجربة الوقف وكيفية توظيف مصارف الوقف في خدمة المدينة المقدسة بالتعاون مع المؤسسات السويدية وبالتنسيق مع الجهات الرسمية.

المساعدات الإنسانية لبيت المقدس من ماليزيا من خلال الرعاية الإنسانية الماليزية

الأستاذ المشارك. حفيظي بن محمد نور

مساعد الدكتوراً رئيس

المبادرة الخاصة الإغاثة الإنسانية في ماليزيا

الدولة الماليزية

تعهد تعهداً مستمراً على دعم المسألة الفلسطينية بشكل عام و البيت المقدس خاصة، اعتباراً من البداية بواسطة مؤسسة الأقصى الشريف التي تعتبر المؤسسة الرائدة لـ MyCARE في عام 2010 . وقد قدمنا الإسهامات الفعالة عن طريق صندوق القدس وبهذه الطريقة تمكنا من فتح فرع محلي بإيساسان القدس في ماليزيا. كم تعهدنا على الدعم الآتي مقابل 400 ألف دولار أمريكي لتأمين إجراء الدراسات المتعلقة بالمسجد الأقصى وما جوارها من اجل فلسطين في مدينة القدس في عام 2015. كما قامت مؤسستي MyCARE الأقصى الشريف و Rose٢Rose (فريق يركز على تقديم المعونات إلى النساء والأطفال المحتاجين و المتضررين) بإدارة ونقل تحقيق هذا التعهد بواسطة مؤسسة مساعدة فلسطين المتواجدة في إسطنبول. أما بالنسبة لموضوع التعهد المذكور فهو التعهد على استمرارية دعم الصندوق الموجود والدعم المالي الموجهة نحو بيت المقدس. وقد اولت جل اهتمامها بشأن دراسات وأعمال المسجد ومقاومة هجمات القوات المحتلة المستمرة و التي تهدد المسجد الأقصى في الأزمنة الأخيرة. وقد تسبب الإحتلال الغاصب لمأساة الفلسطينيين المقيمين في القدس الشرقية و الضفة الغربية المستمرة و آلامهم وإصاباتهم التي تزيد مع زيادة الظلم . وتحتوي هذه الدراسات المتعلقة بالمساعدات المقدمة على تسديد رواتب المعلمين الساعين في تأمين الإحتياجات التعليمية في المسجد الأقصى (90,000 دولار أمريكي)، دعم النساء و تمويل المسجد الأقصى بواسطة المساعدات الشعبية (7,500 دولار أمريكي)، دعم وتدريب الصحافة النسائية لإتاحة الفرصة لهن للقيام بمهامهن في الأقصى (67,000 دولار أمريكي)، سد الإحتياجات السنوية لـ 50 عائلة فقيرة من بينهم عائلات المعلمين و تقديم المؤن الغذائية لهم (36,000 دولار أمريكي). وقد ساندت ماليزيا المسألة الفلسطينية وخاصة مسألة المسجد الأقصى دوماً. وستتابع ذلك حتى الخلاص من الإحتلال الصهيوني الغاشم وإستقلال المشاعر المقدسة.

الملتقى الدولي لأوقاف القدس
دور الأوقاف في التنمية الاقتصادية في مدينة
القدس الشريف وما حولها

النهوض بالقدس في جنوب أفريقيا من خلال مشاريع الأوقاف - حالة متحف فلسطين ومركز

حقوق الإنسان

ميكايل ياسر كولير

نائب الرئيس التنفيذي

أوقاف جنوب أفريقيا

جنوب أفريقيا

تحتل الأراضي الفلسطينية مكانة فريدة في التاريخ. حيث ترعرع فيها الكثير من الرسل والأنبياء مما سميت ببلاد الأنبياء.

وقد افتتحت الأراضي للفلسطينية في عهد الخليفة عمر رضي الله عنه من الإحتلال البيزنطي. وقد سن الخليفة العادل عمر بن الخطاب رضي الله عنه قوانيناً هامة لا مثيل له في التاريخ يجمع بين البشرية وبين الأجيال القادمة للعقائد المعتنقة. فلم يقبل تقسم هذه الأراضي بين الجنود المسلمين، بل أعلنها وفقاً ليستفيد الأجيال القادمة منها.

وقد مهد هذا الإقتراح الثوري السماح لتخطيط تاريخ فلسطين كمنطقة ترحب بجميع الأديان السماوية (الإبراهيمية) التي ستعيش أمانة تحت ظل هذا البلاد بسلام وأمان باستمرار. ولا شك إن احتلال القوات الصهيونية للأراضي الفلسطينية تتطلب مقاومة لا مثيل لها. وقد مد شعب افريقيا الجنوبية التي عانت من ظلم وإستبداد الإبادة الجماعية يد العون عن طريق تأسيسها لوقف في مدينة كيب تاون مركز حقوق الإنسان ومتحف فلسطين كخطوة أولى من أجل تبني الإنتفاضة الفلسطينية والتعبير عن هذا التضامن.

وهي الأولى من نوعها في قطاع القاف لحقوق الإنسان و متحف فلسطين، حيث تطالب بالتحويل إلى مؤسسة تعليمية و متحفاً سياسياً في نفس الوقت على النطاق العالمي المدعم بالأعمال و الدراسات التطوعية المبذولة من قبل شعب افريقيا الجنوبية. كما تستهدف إنشاء الواقع والعدالة من جديد وطرح المأساة المستمرة أمام العيون بشكل سليم عن طريق المشاركة في المقالات السياسية من أجل فلسطين.

دراسة أوقاف القدس في الهند

د. صاحب علم

مساعد باحث خبير

مركز دراسات التاريخ حسن بن محمد

دولة قطر

من المعروف علاقة الهند التجارية والثقافية والدينية عن طريق المساجد الموجودة في منطقة الحجاز، مكة المكرمة، المدينة المنورة والقدس الشريف منذ العصور السابقة. وقد حفزت هذه الأنواع من العلاقات الدينية والتجارية والثقافية المبنية بين الهند والمشاعر المقدسة المتواجدة في منطقة الحجاز والقدس لقيام الإمارات العربية الموجودة في الهند والخاضعة للحكم البريطاني والإسلامي بتكوين الأوقاف الخاصة بوقف المستشفيات، الإمارات، دار العجزة لإحياء الأعمال الخيرية في المسجدين المقدسين وخاصة في مكة المكرمة والقدس الشريف. وليس هذا فقط بل قاموا بإدارة صناديق مناسبة لتأمين الإحتياجات الإدارية والمالية لممتلكات هذه الأوقاف.

كما ان اول عمل خيرى هو دار العجزة» فريديا دار العجزة» و قد أنشأت من قبل الهنود في العصر الثالث عشر في القدس وتعرف باسم « دار عجزة الهند» في الوقت الحالي. والجدير بالذكر أن المسلمين الهنود قاموا بشراء الأراضي المجاورة لدار العجزة هذه و أوقفوها وقفاً لحرمة هذه الدرا فقط خلال الحكم البريطاني. ليس هذا فقط بل قام الهنود المسلمين بشراء أراضي في منطقة رام الله، غزة، حيفا ويافا وأوقفوها تحت لجنة قدس الإسلام العليا. وقد اتاحت لي فرصة زيارة الارشيف العالمي في الهند في العام الماضي. مما امكنني من الإطلاع على وثائق هامة تتعلق بعلاقة الهند بالقدس خلال قيامي بهذا البحث. وهناك الوثائق المحتوية على معلومات قيمة بشأن الدعم المالي المرسل من الإمارات الإسلامية فيما يتعلق بتطوير الأوقاف الهندية الموجودة في الهند و المؤسسات الثقافية الإسلامية في القدس وخاصة في حيدر آباد وبوبال، و حمايتها. بالإضافة إلى احتوائها على معلومات مفيدة بشأن العائلات المدبرة والمشرفة لهذه الأوقاف المنشأة لأهداف تطوعية تحت اسم الوقف الإسلامي في غزة والقدس.

كما يستهدف هذا البحث كشف الحقائق المتعلقة بالوثائق الخاصة المحفوظة في الأرشيفات الهندية العالمية في مدينة دلهي والتي تتعلق بالأوقاف الهندية الموجودة في القدس. كما انني لا اكتفي باهتمام القدس بهذا البحث بمساعدة المصادر الهندية الأخرى و الوثائق البريطانية كمبادرة متجهة نحو تدقيق الأوقاف والظروف التي تعيش تحت ظلها، بل أرجو ان تلقي الهند اهتمامها بهذا الشأن. ولا شك ان هذا التقرير هام للغاية لإفشائها عن أوضاع الأوقاف الهندية في القدس والهند. ومن المؤكد تأمين هذا التقرير فوائد جمة لتعزيز العلاقات الهندية مع القدس في الأيام المقبلة. ناهيك على استهداف هذا التقرير التزويد بالمعلومات المتعلقة بدور لجنة الأوقاف في شأن تطوير وحماية ممتلكات الاوقاف الموجودة في الهند والمكانة الحالية للوقف في الهند في نفس الوقت.

والجدير بالذكر أنه الدراسات الجادة المتعلقة بالوضع الحالي للأوقاف سواء أ كانت في الهند أو في القدس قادرة على فرض الحلول والطرق المناسبة من اجل تطوير وإدارة و حماية الاوقاف الموجودة في القدس والهند. و ولا شك أن تحقيق هذه الحلول و الطرق مرتبطة تماماً بإجراء البحوث والتقييمات الجادة من اجل إعادة المكانة المجيدة التي فقدتها الأوقاف. ولهذا السبب فإن الغرض من هذا التقرير هو إيجاد افضل الطرق لتطوير و إدارة وحماية ممتلكات الأوقاف الموجودة في القدس و الهند وتدقيق المواضيع المتعلقة بالمواضيع المتعلقة.

مرآل الترميم الهاشمي للمسجد الأقصى / الحرم الشريف

عبد الله علي العبادي

نائب الأمين العام\ مدير إدارة المسجد الاقصى

وزارة الأوقاف والشؤون الإسلامية

المملكة الأردنية الهاشمية

سيقوم العرض بتوضيح المراحل الخمسة لمشاريع الترميم الهاشمية في المسجد الأقصى \

الحرم الشريف منذ سنة 1924، 1953 – 1967، 1969 – 1994، 1999 – 2017.

المنافشة

12.15 – 13.30

استراحة الغداء

13.30 – 14.15

الجلسة السادسة: تجارب الوقف المقدسية في المنظمات غير الحكومية التركية
رئيس الجلسة: د. فهمي هويدي، نائب رئيس تحرير جريدة الأهرام

وقف الأمة

إسماعيل تازل

موظف الشؤون الداخلية

وقف الأمة

الجمهورية التركية

وقف الإسراء: الوقف الأول المخصص للتميز الأكاديمي في بيتولماكديس

د. خالد العويسي

الدكتور

وقف الدراسات البيت المقدس

الجمهورية التركية

ويركز هذا التقرير على أهمية المعلومات و التدرجات التي تعتبر وسيلة لإجراء بعض التغيرات في القدس. كما يناقش التقرير المؤسسة الأكاديمية في بريطانيا في بدايات عام ٠٩٩١ بعد القيام بإجراء دراسات أكاديمية بحث الإسلام القدس (وقف دراسات بيت المقدس) خلال الأعوام العشرين الأخيرة اعتباراً من بدايات عام ٠٩٩١ للمسجد الأقصى. و أخيراً تأسست في عام ٥١٠٢ لما بقي من العالم الإسلامي في تركيا. كما سيقوم التقرير بمناقشة الاعمال و الدراسات الجارية للإستثمارات المتحققة للإنسان وتزويدهم بالمعلومات و المثال على ذلك تعليم و تربية الشعب الفلسطيني. وبهذه الطريقة تتمكن من تزويد الأفراد المقيمين في فلسطين بالمعلومات و الدعم اللازم. كما يشير هذا التقرير إلى النكبة الفكرية (وتعرف كلمة النكبة بالكارثة من قبل الفلسطينيين وهي تستخدم للتعبير عن إعلان إستقلال دولة إسرائيل و الأحداث التي تطورت عقبها، كما تعرف في اللغة التركية « بيوم اليوس»)). و سيعرض لكم كيفية تكيف وقف المشروع المذكور مع المشاريع الأخرى عند ريادتها لثورة فكرية بواسطة العلوم و المعارف التي تفتح طريق الحربة و التغيير من أجل القضاء على هذه النكبة الفكرية.

جمعية ميراثنا: ترميم الأثار الإسلامية في القدس وما حولها

محمد ديميرسي

الرئيس العام

جمعية تراثنا

الجمهورية التركية

لقد قمنا بترميم ما يقارب ٠٧ مسكناً تاريخياً و ٥٤ مسجداً تاريخياً في القدس و المناطق المجاورة لها إلى يومنا الحالي كجمعية لتراثنا. ومن أهم المساكن المعروفة التي قمنا بترميمها هو منزل القائد الفاتح صلاح الدين الأيوبي حيث يعرف منزله باسم « فاتح القدس»، قد تمكنا من ترميم منزل القائد الأيوبي بأفضل ما يمكن لتكون قابلة للإستعمال. أما من بين المجموع التي قمنا بترميمها فهو جامع الحمولة في مدينة عكا التي انتهينا من ترميمها خلال شهر يناير كآخر عمل لترميم الجوامع. ناهيك عن استمرارنا لترميم البيوت المجاورة للمسجد الأقصى لتلبية إحتياجات المسلمين المقيمين فيها.

المناقشة

14.15 – 14.30

استراحة القهوة

14.30 – 15.15

الجلسة السابعة: دعم القدس من خلال التمكين الاقتصادي

رئيس الجلسة: د. وصفي محمد الكيلاني، مدير الصندوق الهاشمي لترميم المسجد الأقصى

الأوقاف المستدامة وبناء القدرة على الصمود في القدس

منصور بن فتى

مستشار الرئيس، المدير، الصناديق الخاصة

البنك الإسلامي للتنمية

المملكة العربية السعودية

إن استمرار احتلال فلسطين والتحديات التي تواجه صمود شعبها على أرضه، والأوضاع الإنسانية في سوريا ودول إسلامية أخرى، تستدعي استجابة قوية ترتقي إلى مستوى الأزمان الحالية، تتجاوز حدود الأداء الضعيف للعمل الإنساني وقلة فاعلية العمل التنموي. وتذكرنا الأوضاع الحالية بما كان لمؤسسة الوقف من أثر تاريخي في بناء إطار منعة (أ) يحفظ الموجود، بسد ثغور الفقر ودرء مخاطر وأسباب النزاع والتأزم؛ (ب) ويسرع النجود، بحفظ الأنفس والموارد في الأزمان؛ (ج) ويعين على الصعود، لإعلاء سقف التنمية.

وقد كان الوقف أداة نهوض القطاع الثالث بخدمات اجتماعية حيوية تعزز المنعة، تخرج عن دائرتي المنفعة الشخصية والقرار الحكومي. ومع الحاجة لديمومة الخدمة وتطور الاستجابة، قلت حصة الوقف الاستهلاكي مقارنة بالوقف الاستثماري الذي يباع إنتاجه في السوق ثم تنفق أرباحه على البر من الوقف. ورغم هذا التطور، ما زالت نواة الوقف، وهي استثمار أصول

إنتاجية على سبيل التأييد، قادرة على توليد مبادرات توظف القيم والموارد والتكنولوجيا لعلاج الأمل المشترك وصناعة الأمل في فلسطين وأكنافها بالشام وغيرها.

وتحاول الورقة عرض بعض اقتراحات تنمية الأوقاف أفقياً، بتوسيع الموقف على ضحايا الاحتلال والتشريد؛ ورأسياً بجني عائد أعلى منها وتوظيفه لمساهمة أجدى في حاجات أولئك المستفيدين. وهي تركز على كيفية استفادة نظام الأوقاف من التقدم والتطور التقني، عبر الاستثمار المشترك مع رجال الأعمال ومع الشباب الرياديين في المشاريع ذات الأثر الاجتماعي المربحة، في سياق وقف يخدم المحرومين بالتمكين، بدل الإنفاق عليهم، ويجنب عجز موازنة الحكومة، ويولد فرص عمل وأعمال، ويؤمن للأسر عيشاً اقتصادياً كريماً مكرماً.

تنمية فلسطين من خلال مشاريع الوقف

أنس حسناوي

الدير العام

(US4) للاستشارات

المملكة المغربية

دور الوقف الإسلامي في دعم قطاع التعليم في القدس

عبلة سعيد المهدي

الباحث

الجامعة الأردنية

المملكة الأردنية الهاشمية

تعتبر العملية التعليمية من أهم العناصر في تقدم الشعوب وازدهار حضارتها، وإن المتتبع لواقع التعليم في القدس يجده منحسراً ومتراجعا بشكل كبير، نتيجة لإستهداف ادارة الاحتلال لهذا القطاع منذ اليوم الأول لاحتلالها سنة ١٩٦٩م، وذلك باتباع سياسة ممنهجة لتعطيل سبل تطوره ونماءه ليواكب الزيادة السكانية العربية في المدينة، ومرد ذلك نتيجة لإدراكهم التام بأهمية هذا القطاع وفاعليته في صمود أهل القدس.

وعلى الرغم مما كان للأوقاف الإسلامية من دور هام في رفق مختلف القطاعات الاجتماعية في العالم الإسلامي عموماً، غير أن قطاع التعليم في القدس كان منذ عهد صلاح الدين الأيوبي الأوفر حظاً بحبس الأوقاف الخيرية على مصالحه، وما كان ذلك إلا لنيل مرضاة الله تعالى أولاً، ولسد الحاجة الناشئة بعدم الزامية الدولة القيام بتلك الأعباء ثانياً، فكان حبس الأوقاف الخيرية على القطاع التعليمي هو الخيار الأمثل، وقد سار الحكام والولاة المسلمين على نهج صلاح الدين بإنشاء المدارس في القدس وحبس الأوقاف الخيرية عليها وعلى مدرستها حتى ازدهرت حركة العلم والتعليم فيها وأصبحت بحق منارة للعلم ويؤمها كبار العلماء والقضاة والمدرسين من مختلف أنحاء العالم.

وما أشبه اليوم بالبارحة، إذ نجد دولة الاحتلال لا تتولى القيام بمسؤولياتها نحو قطاع التعليم في القدس المحتلة فقط، وإنما تعمل على تعطيل ما تبقى منه، وبالتالي الأجدر بنا العودة إلى خيار الأجداد بحبس الأوقاف الخيرية على مصالحه، ووضع إستراتيجية محكمة لإقامة مشاريع وافية مخصصة لرفد هذا القطاع تحديداً، ولدعم ما هو قائم منه، وهو ما سيؤدي إلى دعم أبنائها، ودعم ثباتهم على أرضها وبالتالي ترسيخ الحضارة الإسلامية في زهرة المدائن.

المناقشة

15.15 – 15.30

استراحة القهوة

15.30 – 16.30

الجلسة الثامنة: ورشة مستديرة عن مستقبل تطوير واقع الأوقاف في العالم من خلال المبادرات والمشاريع الناجحة

رئيس الجلسة: د. سامي الصلاحيات، مؤسس المعهد الدولي للوقف الإسلامي، ماليزيا

مؤسس

المعهد الدولي للأوقاف الإسلامية

الدولة الماليزية

تتناول هذه الورقة البحثية في طياتها ثلاثة أقسام رئيسية؛ يتناول القسم الأول منها الآثار التي خلفها الانتداب البريطاني والاحتلال الاسرائيلي عام ١٩٤٩ م علوواقع الأوقاف الإسلامية بشكل عام في مدينة القدس الشريف، خصوصاً بعد احتلال ومصادرة العديد من العقارات الوقفية بقوة السلاح، وبعد قيام الاحتلال بتغيير معالم المدينة لتحقيق أهدافه، بالإضافة إلى ضياع العديد من الوثائق والمستندات التاريخية بفعل الحروب واستشهاد العديد من الشخصيات الفلسطينية البارزة أو تهجيرهم من أراضيهم، وانشغال عامة الناس بويلات هذه الحروب ومآسيها، كل ذلك من أجل الوقوف على الآثار السلبية التي نتجت عن ذلك وأثرت على واقع الأوقاف الإسلامية في القدس الشريف.

كما ويتناول القسم الثاني من هذه الورقة تسليط الضوء على القوانين التي سنّها الاحتلال الاسرائيلي بهدف السيطرة على العقارات وانتزاعها من أصحابها، وبشكل خاص تلك القوانين التي هدف الاحتلال من خلالها الى السيطرة على العقارات الوقفية في مدينة القدس الشريف، وعلى رأسها قانون أملاك الغائبين وقوانين التنظيم والبناء وغيرها.

أمّا القسم الثالث والأخير فيتناول المشكلات الحالية الأخرى التي تعاني منها الأوقاف الإسلامية عامّة في مدينة القدس الشريف، والأوقاف الذرية بشكل خاص، ويُسلط الضوء على الوسائل والأدوات التي يمكن من خلالها إيجاد حلول عملية لهذه المشكلات والمعوقات القانونية والواقعية، سعياً في النهاية إلى تثبيت الأوقاف الإسلامية في مدينة القدس الشريف، والنهوض بها وتدعيمها واستثمارها على الوجه الأمثل، من أجل صد حملة التهويد التي تواجهها المدينة في هذه الفترة العصيبة.

16.30 – 17.00

استراحة القهوة

17.00 – 17.30

الجلسة التاسعة: الجلسة الختامية

رئيس الجلسة: د. عدنان ارتيم، المدير العام للمؤسسات الوقفية في الجمهورية التركية

قراءة التوصيات والبيان الختامي للملتقى الدولي لأوقاف القدس، الدورة الرابعة

